

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Близького та Середнього Сходу

**Структурно-семантична характеристика арабських ідіом із
соматичним компонентом**

**Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»**
студентки II курсу магістратури,
галузь знань 03 — Гуманітарні науки
освітньої програми
«Східна філологія, західноєвропейська
мова та переклад:
арабська мова і література»
спеціальності 035 Філологія
(035.060 східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – арабська)
БИКОВСЬКОЇ Наталії Станіславівни
Науковий керівник:
к. філол. н., асист. **Інна СУБОТА**
Рецензент:
к. філол. н., доц. **Іван СІВКОВ**

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри мов і літератур Близького та Середнього Сходу
протокол №12 від «10» травня 2024 року
завідувач кафедри (підпис)
д. філол. н., проф. Олена МАЗЕПОВА

КИЇВ
2024

АНОТАЦІЯ

Биковська Н.С. Структурно-семантична характеристика арабських ідіом із соматичним компонентом. – Кваліфікаційна робота магістра.

Ця кваліфікаційна робота присвячена комплексному дослідженню структурно-семантичних характеристик арабських ідіом із соматичним компонентом. Дослідження має вагомим значення для розуміння не лише специфіки арабської фразеології, але й глибоких культурних особливостей, що втілюються у соматичних фразеологічних одиницях. Ідіоми, які пов'язані з частинами тіла, виявляють особливості світогляду арабської культури, передаючи символізм людського тіла у метафоричній формі.

Ідіома — це фразеологічна одиниця, стійке сполучення слів, яке має особливий, часто фігуральний зміст, відмінний від літеральних значень окремих компонентів. Значення ідіоми не можна визначити шляхом прямого тлумачення її складових, але воно стає зрозумілим з контексту або за допомогою культурної практики. Матеріалом дослідження послужили арабські ідіоми з соматичним компонентом, зібрані з англо-арабських словників, та матеріал, наданий носіями арабської мови.

У першому розділі описуються основні теоретичні засади фразеології в арабській мові. Розглянуто історичний розвиток фразеологічних досліджень у арабській науковій традиції, охарактеризовано фразеологічну одиницю як ключове поняття у дослідженні ідіом, розкрито її визначення та класифікацію на основі сучасних лінгвістичних концепцій. У ході дослідження були виявлені теоретичні підходи до визначення поняття «ідіома». Цей розділ також містить класифікацію типів ідіом за лексичними, морфологічними і синтаксичними аспектами.

У другому розділі досліджуються структурні особливості арабських ідіом із соматичним компонентом. Виділено основні способи утворення ідіом з соматичним компонентом, таких як: «іменник + прикметник», «дієслово + іменник» та «іменник + іменник». Виокремлено основні типи фразеологічних зрощень, єдностей і сполучень у структурі арабських фразеологізмів.

Розглянуто структурні моделі соматичних компонентів і визначено їхні лексичні особливості, а також частотність використання в арабських ідіомах.

У третьому розділі розглянуто семантичні аспекти арабських ідіом із соматичними компонентами. Також у роботі були визначені найбільш вживані соматичні компоненти в арабській мові, такі як: голова, шия, плечі, серце, очі та пальці тощо. В ході дослідження, з метою виявлення особливостей використання частин тіла в ідіомах для передачі фізичного стану, емоцій та культурних особливостей, була проведена зустріч з громадянами Ліванської Республіки. Також були надані приклади арабських ідіом з соматичним компонентом, які часто вживаються в арабському суспільстві.

Отже, це дослідження підсумовує основні структурно-семантичні характеристики арабських ідіом із соматичним компонентом, підкреслюючи їхню роль у міжкультурній комунікації. Також було визначено ключові труднощі перекладу арабських ідіом із соматичними компонентами українською мовою.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця, ідіома, ідіоматичний вираз, соматичний компонент.

ABSTRACT

Bykovska N.S. Structural and semantic characteristics of Arabic idioms with a somatic component. - Master's thesis.

This master's thesis is devoted to a comprehensive study of the structural and semantic characteristics of Arabic idioms with a somatic component. The study is of great importance for understanding not only the specifics of Arabic phraseology, but also the deep cultural features embodied in somatic phraseological units. Idioms related to parts of the body reveal the peculiarities of the worldview of Arab culture, conveying the symbolism of the human body in a metaphorical form.

An idiom is a phraseological unit, a stable combination of words that has a special, often figurative meaning, different from the literal meanings of individual components. The meaning of an idiom cannot be determined by direct interpretation of its constituents, but it becomes clear from context or through cultural practice. The research material was Arabic idioms with a somatic component, collected from English-Arabic dictionaries and material provided by Arabic speakers.

The first chapter describes the main theoretical foundations of phraseology in the Arabic language. The historical development of phraseological research in the Arabic scientific tradition is considered. The phraseological unit is characterized as a key concept in the study of idioms; its definition and classification based on modern linguistic concepts are revealed. In the course of the research, theoretical approaches to defining the concept of «idiom» were identified. This section also contains a classification of idiom types according to lexical, morphological and syntactic aspects.

The second chapter examines the structural features of Arabic idioms with a somatic component. The main ways of forming idioms with a somatic component are highlighted, such as «noun + adjective», «verb + noun», and «noun + noun». The main types of phraseological fusions, unities, and combinations in the structure of Arabic phraseological units are singled out. The structural models of somatic

components are considered, and their lexical features are determined, as well as the frequency of use in Arabic idioms.

The third chapter examines the semantic aspects of Arabic idioms with somatic components. The work also identified the most commonly used somatic components in the Arabic language, such as the head, neck, shoulders, heart, eyes, fingers, etc. In the course of the study to identify the peculiarities of the use of body parts in idioms to convey physical state, emotions and cultural characteristics, the series of video conferences with Lebanese citizens on the Zoom platform. Examples of Arabic idioms with a somatic component, which are often used in Arab society, were also provided.

Therefore, this study summarizes the main structural and semantic characteristics of Arabic idioms with a somatic component, emphasizing their role in intercultural communication. The key difficulties of translating Arabic idioms with somatic components into Ukrainian were also determined.

Keywords: phraseology, phraseological unit, idiom, idiomatic expression, somatic component.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ABSTRACT.....	4
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ІДІОМА ЯК ФРАЗЕЛОГІЧНА ОДИНИЦЯ АРАБСЬКОЇ МОВИ.....	9
1.1. Арабська ідіома як об'єкт лінгвістичного дослідження.....	9
1.2. Поняття ідіоми, ідіоми із соматичним компонентом.....	14
1.3. Характеристика арабських ідіом.....	16
1.3.1. Типи арабських ідіом: лексична, морфологічна і синтаксична.....	18
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. УТВОРЕННЯ ІДІОМ ЯК ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АРАБСЬКОЇ МОВИ	24
2.1. Способи утворення ідіом із соматичним компонентом.....	24
2.2. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.....	32
Висновки до другого розділу.....	35
РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АРАБСЬКИХ ІДІОМ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ.....	36
3.1. Класифікація ідіом за соматичним компонентом, їх семантика.....	36
3.2. Семантичні поля ідіом із соматичним компонентом.....	64
Висновки до третього розділу.....	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Арабська мова визначається своєю лінгвістичною складністю, яка відображає традиції та світогляд арабського народу. Особливе місце в арабській мові займають ідіоми з соматичними компонентами, які відкривають унікальне сприйняття світу. Це дослідження спрямоване на аналіз структурно-семантичних характеристик цих ідіом, що дозволяє глибше зрозуміти їх значення та унікальність вживання в арабській мові.

Актуальність дослідження структурно-семантичних характеристик арабських ідіом із соматичним компонентом визначається необхідністю вивчення ідіом як фразеологічних одиниць арабської мови за умов недостатньої уваги дослідників до вивчення арабської ідіоматики.

Метою дослідження є виокремити арабські ідіоми із соматичним компонентом зі всього фразеологічного фонду цієї мови та за допомогою структурно-семантичного підходу зробити повний аналіз арабських ідіом та подати їх класифікацію, а також на основі запропонованого підходу розглянути проблеми перекладу та відповідності ідіом в арабській та українській мовах.

Завданнями дослідження є:

- 1) визначити поняття ідіоми;
- 2) розглянути типи ідіом;
- 3) виокремити та класифікувати арабські ідіоми із соматичним компонентом за способом їхнього утворення та семантичним значенням;
- 4) розглянути проблеми перекладу та відповідності арабських ідіом із соматичним компонентом в українській та арабській мовах.

Об'єктом дослідження є арабські ідіоми з соматичним компонентом.

Предметом дослідження є структурно-семантичні риси арабських ідіом із соматичним компонентом.

Методи дослідження:

- 1) етимологічний (для походження, розкриття первісного значення ідіоми чи її основи);
- 2) філологічний (для порівняльного аналізу перекладу та оригіналу);
- 3) семантичний (для вивчення варіативності семантики ідіом в залежності від контексту);
- 4) описовий метод (для аналізу, характеристики та систематизації розглянутих ідіом);
- 5) класифікаційний (для класифікації арабських ідіом);

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше було виокремлено ідіоми із соматичним компонентом із пласту арабських фразеологічних одиниць, визначено їх структурно-семантичні особливості, розглянуто проблеми їх перекладу українською мовою та відповідності арабських ідіом із соматичним компонентом в українській та арабській мовах.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати проведеного дослідження можуть бути використані при вивченні, читанні та створенні спецкурсів у лексикологічних дослідженнях.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи становить 81 сторінку.

РОЗДІЛ 1. ІДІОМА ЯК ФРАЗЕЛОГІЧНА ОДИНИЦЯ АРАБСЬКОЇ МОВИ

1.1. Арабська ідіома як об'єкт лінгвістичного дослідження

Фразеологія як наука сформувалася відносно недавно, але продовжує розвиватися і привертає увагу все ширшого кола дослідників. Виникають нові проблеми, або раніше вивчені питання висвітлюються по-новому. Кілька десятиліть тому були з'ясовані основні принципи фразеології, що дозволило відокремити фразеологію від лексикології, стилістики та синтаксису. Практика лексикології вже давно відіграє важливу роль у вивченні фразеологічних одиниць і стійких словосполучень загалом [10, с. 5-7].

Дослідники поділяють фразеологізми на декілька підгруп та одною із них є ідіоматичні вирази, які здавна привертати увагу арабських дослідників [10, с. 9].

Першим дослідником, який написав свою самостійну працю про арабські прислів'я та ідіоми наприкінці першого року Гіджри вважається Убейд ібн Шарійя. На жаль, ця наукова робота, яка складала 50 сторінок, не зберіглася до наших днів [22, с. 53].

Відомий філолог і лексикограф, автор «Аль-Фігріст» Ібн ан-Надім також торкався цієї теми і писав: «У період ісламської цивілізації та розвитку філології в басрійській і куфійській періоди багато арабських філологів почали писати праці з вивчення прислів'їв і почали досліджувати ідіоми. Серед цих учених слід згадати Ібн Шарійю, сучасника Сіхара аль-Абді» [25, с. 90].

Пізніше Ібн аль-Надім написав окремі праці на цю тему разом з такими авторами, як Юнус ібн Хабіб (Аль-Нахві - помер 182 р.), Абу Убейд (помер 211 р.), Салябі (помер 291 р.) , Абу Убейд аль-Касім ібн Саллям (помер у 223 р.), Аль-Муфаддал ад-Дабі (помер 178 р.), Хамза аль-Ісфahanі (помер 960 р.), Абу Хіلال аль-Аскарі (помер 395 р.) та інші.

Протягом століть більшість мусульманських учених дали свої коментарі та доповнення до творів, які були написані переліченими вище вченими.

Слід згадати твори «Кітаб аль-мустагса», написана Аль-Замахшарі (помер у 538 р.) та «Маджмау аль-амсаль», написане Аль-Майдані (помер у 518 р.), що збереглися і дійшли до наших днів. Книга Аль-Майдані була складена з прислів'їв та ідіом, які він зібрав з 50 книг та розташував їх у алфавітному порядку. Цей твір оцінюється як найдосконаліший твір про арабські прислів'я і приказки. У ньому автору вдалося дати великий коментар до прислів'їв та ідіом, і навіть висловити цінні думки про них. Ця книга неодноразово видавалася у Єгипті, Сирії, Лівані та інших арабських країнах. Що стосується книги «Кітаб аль-мустагса» Аль-Замахшарі, то з його рукописними екземплярами можна ознайомитись у бібліотеках Лейдена, Відня, у Британському музеї та в Олександрійській бібліотеці «Аль-Худайбія».

Якщо звернутися до першоджерел, на які посилалися Аль-Майдані, Аль-Замахшарі та інші вчені, то це книга «Аль-Амсал» Абу Убейда аль-Касіма ібн Салляма, видана в 1836 в Гутенберзі, «Амсал аль-араб» Ад-Дабі, видана в 1300 р. в Астані, «Джамгарат аль-амсаль» Абу Хіلال аль-Аскарі, видана в 1307 р. в Індії, і «Амсалу Лугман», неодноразово видане в Єгипті та Європі, в тому числі французькою мовою в 1847 р. в Парижі [22, с. 53].

Доктор Абдульмухїт Абідін, коментуючи процес роботи над книгами про прислів'я, писав: «Після виникнення ісламу араби стали набагато серйозніше і старанніше працювати у багатьох галузях культури, зокрема й у питаннях збору прислів'їв і приказок. Після поширення ісламу в Іраку особлива увага приділялася реєстрації зразкам давньої словесності. Серед тих, хто працював у цій галузі, був Саххар ібн аль-Айяш. Він ще за часів Муавія писав про те, що написав книгу про прислів'я та ідіоми, яка, на жаль, не зберіглася. Цей напрямок став стрімко розвиватися вченими, які очолили дослідницьку роботу в Басрійській та Куфійській школах. Як автор наукових досліджень, велику славу набув Ад-Дабі, голова релігійної школи та школи

мовознавства. Його книга, пройшовши через усі перипетії, повністю зберіглася та дійшла до наших днів. Можливо, вона і є найдавнішим джерелом, написаним на цю тему і використовуваним у наш час. Автор наводить до кожного прислів'я окрему оповідь, яка пов'язана з нею за змістом» [23, с. 31-36].

Арабський вчений доктор Хафні Мухаммед Шараф ібн Алі аль-Ісба, вивчивши працю «Тахрір ат-Тахбір», пише, що з'явився твір автора «Кітабу аль-амсаль». Автор розпочав цей твір з аналізу прислів'їв та ідіом, які зустрічаються в Корані, далі дав коментар до прислів'їв та ідіом з хадисів «Дававіну аль-Іслам ас-сітта» («Шість диванів Ісламу»), до яких належать Аль-Бухарі, Муслім, Ат-Тірмізі, Абу Дауд, Ібн Маджа та Насаїя, потім вивчив сотні прислів'їв у віршах Абу Таммама, Аль-Мутанаббі, досліджував прислів'я у творчості Абу ат-Тайїба. Усе це було враховано у другій частині книги «Тахрір ат-Тахбір» [24, с. 2, 51].

Якщо говорити про арабські прислів'я та ідіоми, то не можна не згадати статтю «Ат-тафсир аль-‘ільмійй лі-л-амсаль аль-арабіййа» Абдулазіза Шарафа. У згаданій статті автор пише: «Книга Абу Убейда аль-Касіма ібн Салляма, яка була досліджена та опублікована доктором Абдуль-Маджидом Гатамішом, є найціннішою книгою, написаною на цю тему» [21, с. 12].

Доктор Абдулазіз Шараф вивчав багато праць середньовічних вчених і написав коментарі до них. Серед них також слід виділити три праці:

- 1) двотомний коментар «Джамгарату аль-амсал», написаний спільно з професором Мухаммадом Абуль-Фазл Ібрагімом і Абу Хілалом аль-Аскарі;
- 2) двотомний коментар до книги «Ад-дурату аль-фахура» Хамзи ібн Хасан аль-Ісфакані»;
- 3) двотомний коментар до книги «Аль-амсал» Абу Убайда аль-Касіма ібн Саллама.

Абу Убайд поставив крапку в цьому питанні, розподіливши прислів'я та ідіоми тематично. Цим він відрізнявся від учених, які ділили арабські прислів'я

та ідіоми за принципом розташування, тобто за алфавітом або випадковим чином. Досліджуючи це питання, він посилався на чотири книги, написані відомими вченими арабської мови та літератури: Аль-Асмаї, Абу Зайдом, Абу Убайдою та Муфаддалом ад-Дабі.

Доктор Гатаміш писав про книгу Абу Убейди аль-Касіма ібн Салляма «Аль-Амсал» наступне: «Ця книга була написана і складена з урахуванням значень прислів'їв та ідіом, чого досі не вдалося зробити жодному вченому. Більшість із тих, хто писав на цю тему, мали свої приклади за абеткою. Так, на початку вони наводили приклади з першої літери арабського алфавіту. Це не дає нам можливість виявити розмежування на побутові теми, кожна з яких окремо охоплювала такі поняття, як «багатство», «бідність», «життя», «одруження», «родина» тощо» [5, с. 64].

Книга Абу Убайди «Китабу аль-амсаль» доводить, що араби були набагато попереду європейців в вивченні прислів'їв та ідіом, систематизувавши арабські прислів'я та ідіоми і написавши наукові праці на цю тему. Про твір «Амсалу Лукман» професор Ахмед Емін пише: «Люди вважають, що автором цієї книги є мудрець Лукман. Але слабка стилістика, використана у творах, простота виразів, безліч морфологічних та синтаксичних помилок дуже применшують ймовірність того, що ця книга створена стародавніми арабами та є результатом досліджень вчених недавнього минулого» [4, с. 66].

Велику увагу вивченню арабських прислів'їв і ідіом приділяли як філологи середньовіччя, що об'єднувалися в різні школи арабського мовознавства, так і вчені більш пізнього періоду. Вони вивчали всі роботи, написані на цю тему, і намагалися виявити всі переваги і недоліки. З цієї точки зору книга «Китабу аль-амсаль» доктора Рамазана Абдуль-Тавваба Абу Фейда Муарріджа ібн Амр ас-Садусі є однією з найстаріших книг, пов'язаних з цим дослідженням. Слід додати, що згадані стародавні книги глибоко вивчалися й коментувалися першими поколіннями лінгвістів. Ми можемо сказати з впевненістю, що книга доктора Рамазана Абдуль-Тавваба Абу Фейда

Муарріджа ібн Амр ас-Садусі «Китебу аль-амсал» є найстарішою науковою працею після книги «Аль-Муфаддал аль-Забі» [1, с. 21].

Вищезгадана тема привернула велику увагу та викликала суперечки серед відомих філологів Середньовіччя. Також слід вернути увагу на працю Шейха Ібрагіма аль-Ахдаба «Фарайд аль-ла'алі фі назмі маджма'і аль-амсаль». Він писав: «Аз-Замахшарі, прочитавши твір Аль-Майдані «Маджмаї аль-амсал» і приревнувавши до багатства мови, якою написана книга, а також до великого матеріалу, зібраного в процесі роботи над нею, додав до початкової літери його імені літеру «ح» , Тим самим перетворив його ім'я в Ан-Німдані, що в перекладі з фарсі означає «невіглас». У відповідь на це Аль-Мейдані так змінив ім'я Аз-Замахшарі у книзі «Меджлісу аль-амсаль», що воно на фарсі набуло значення «той, хто продав свою дружину» [6, с. 13].

Розвиваючи свою ідею авторства, Аз-Замахшарі після закінчення книги «Аль-Мустаса» ознайомився з книгою Аль-Майдані і, порівнюючи обидва твори, він був здивований тим, що його книга була набагато слабшою за роботу Аль-Майдані.

Твори, написані пізніше, можна навести в такому порядку:

- I. «Амсаль аль-Коран» Абу Абд аль-Рахмана Мухаммада ібн Хусейна аль-Найсобурі;
- II. «Амсаль аль-Коран» Шамсаддіна Мухаммада ібн Абу Бакра ібн Гайюмі аль-Джаузі,;
- III. «Аль-Ітган» Джалалуддін ас-Суюті.

У цих книгах окремий розділ присвячено прислів'ям і ідіомам, які вживаються в Корані. Тут слід виділити дослідження сучасного арабського вченого, професора Саїда Мухаммада Ніра аль-Хатіба, який у своїх спостереженнях посилався на праці Ібн аль-Гаюма.

Однією з важливих праць з проблем арабських прислів'їв та ідіом також є книга професора Сеїда Кутба «Ат-таевір аль-фенію фі аль-Коран». Автор звертає увагу читача на приклади, взяті з Корану та усної народної словесності, не звертаючись до історії виникнення арабського фольклору.

Ми також можемо відзначити «Аль-амсал фі аль-Коран» Ат-Тірмізі як одну з найцінніших праць у цій галузі. Ця книга довгий час зберігалася в Єгипетському фонді рукописів, потім її вивчив і опублікував Алі Мухаммад аль-Буєвів у 1975 році.

Книга «Аль-амсал фі аль-Коран» Мухаммада аш-Шараві була видана в Каїрі в 1980 році та також потребує уваги. Ця праця вважається дуже важливою серед написаних у сучасну епоху.

1.2. Поняття ідіоми, ідіоми із соматичним компонентом

Мова служить не просто засобом комунікації, але й віддзеркалює культурні особливості, історію та філософію народу. Один з найбільш яскравих проявів культурної унікальності та мовної виразності — це використання ідіом. Ідіоми несуть в собі глибокий смисл, часто зберігаючи історичні корені, що розкривають інтимні аспекти національного характеру та соціальні нюанси.

Ідіоми є важливою частиною всіх мов, включаючи арабську. Вони використовуються для передачі конкретного значення, яке не можна вивести з прямого перекладу слова. Використання ідіоматичних виразів у спілкуванні допомагає носіям мови більш точно та ефективно висловлювати свої думки та почуття.

Ідіоми (араб. «تعبير اصطلاحی») — це вирази або фрази, які мають особливий, часто фігуральний, зміст, відмінний від лексичного значення окремих слів. Вони використовуються для надання мові барвистості та експресивності, а також для вираження певних ідей чи ситуацій у короткій формі [73, с. 1].

Також можна трактувати поняття таким чином: ідіома — це фразеологічна одиниця, стійке сполучення слів, яке має фіксоване значення, не завжди очевидне з літеральних значень окремих складових. Це вираз, значення якого не може бути визначене через буквальне тлумачення його

складових, а замість того, воно має бути зрозуміле з контексту або культурної практики [73, с. 1].

Соматичні ідіоми становлять невід'ємну частину арабської фразеології. Використання частин тіла як метафоричних елементів відображає спосіб мислення та цінності арабського суспільства. У цьому підрозділі ми детальніше розглянемо значення соматичних компонентів у арабських ідіомах.

Термін «соматичний» був вперше введений у лінгвістиці Ф. Вакком під час аналізу фразеологізмів естонської мови, які включали назви частин тіла і отримали назву соматичних. За оцінками вченого, фразеологізми-соматизми представляють один з найстаріших шарів фразеології і становлять одну з ключових складових фразеологічної системи мови [17, с. 52].

Соматичні компоненти в ідіомах включають різноманітні тілесні ознаки, які стають основою для створення виразних висловлювань. В цих висловлюваннях можуть використовуватися такі частини тіла, як голова, серце, руки, ноги, вирази обличчя тощо.

Соматизми — це не тільки лексеми, які називають частини тіла, а й слова, пов'язані з організмом людини і тварин (кістка, шкіра, кров, нерв, м'язів тощо), оскільки вони позначають життєво важливі елементи матеріальної субстанції, без яких живий організм не може існувати [88, с.4].

Роль тіла та його частин у формуванні ідіоматичних виразів надає мові виразності та визначає спосіб сприйняття та вираження конкретних концепцій. Ці вирази не лише передають конкретні значення, але і додають глибини та колориту арабській мові.

Ідіома з соматичним компонентом — це стійкий вираз або фразеологічна одиниця в мові, яка включає в себе назву однієї або декількох частин тіла людини і використовується не в буквальному, а в переносному значенні.

1.3. Характеристика арабських ідіом

Формування фразеологічних одиниць відбувається за допомогою фразеологічних, а не граматичних механізмів. Тому у сфері фразеології можна вирізнити два типи: ті, що носять конкретне значення і можуть розглядатися як лексико-фразеологічні ідіоми, та ті, що функціонують як синонімічні відповідники до окремих слів і представляють собою власне фразеологічні ідіоми. Серед фразеологічних одиниць зустрічаються також різноманітні мовні кліше та стійкі вирази, що виконують переважно «технічну» функцію у мові.

З урахуванням семантичних та стилістичних особливостей арабської мови та її лексичної структури, весь фразеологічний матеріал можна поділити на три основні категорії:

- 1) ідіоми лексико-фразеологічного типу («قلبي على يدي» — «як на долоні» або дослівний переклад «моє серце на долоні»);
- 2) ідіоми власне фразеологічного типу, які виступають лише стилістичними знаменниками лексичних одиниць («أذن من طين وأذن من عجين» — «пильнуй» або дослівний переклад «одне вухо з глини, інше з тіста»);
- 3) стійкі фразеологічні формули, фразеологічні штампи («يد واحدة لا تصفق» — «один у полі не воїн» або дослівний переклад «одна рука не аплодує») [11, с. 47].

Також ідіоматичні вирази в арабській мові не лише виконують функцію лексичних одиниць, але й несуть в собі глибокий семантичний та культурний сенс. У контексті арабської лінгвістики, ідіоми є важливим засобом для передачі специфічних культурних значень, що відображає їх функціональне значення та унікальність. Дослідження основних рис арабських ідіом відкриває широкі можливості для аналізу мовної специфіки та культурного контексту, що є необхідним для глибшого розуміння лінгвістичних та культурних аспектів арабської мови. Розглянемо *основні риси арабських ідіом* на прикладі табл. 1.1:

Таблиця 1.1

Основні риси	Значення
Фіксоване значення	Ідіоми мають стійке, встановлене значення, яке часто важко вивести зі значення окремих слів
Неочевидність	Значення ідіоми може бути неочевидним або непрямим, особливо якщо ви розглядаєте її буквально
Культурна зумовленість	Деякі ідіоми можуть бути специфічними для певного регіону чи культури, і їх зміст може бути неперекладним без врахування контексту
Колоритність	Ідіоми можуть додавати колорит та виразність мовленню, а також використовуватися для вираження емоцій, гумору чи образності
Нестандартна граматики	Ідіоми можуть використовувати граматичні конструкції, які можуть бути відмінні від тих, що використовуються у стандартному мовленні
Використання метафор	Багато ідіом базуються на метафорах, використовуючи образи та порівняння для вираження конкретного значення
Зміна форми	Деякі ідіоми можуть змінювати свою форму або структуру при зміні особи чи часу, зберігаючи при цьому своє основне значення
Широке використання	Зазвичай ідіоми мають сталу структуру, і їхні складові частини (слова чи фрази) не можна змінювати без втрати значення
Структурна стійкість	Зазвичай ідіоми мають сталу структуру, і їхні складові частини (слова чи фрази) не можна змінювати без втрати значення

Історія походження	та Багато ідіом мають цікаву історію та походження, і їхнє розуміння може віддзеркалювати особливості культури та історії [49, с. 16].
--------------------	--

Однією з ключових характеристик арабських ідіом є їхня структурна стійкість і широке застосування у повсякденному мовленні та літературі, що робить їх невід’ємною складовою як усного, так і писемного арабського дискурсу. Структурно, арабські ідіоми зазвичай класифікуються як *двокомпонентні* чи *багатокомпонентні*, де основними елементами мови є іменники та дієслова, які часто формують фразеосемантичні сполуки, які відтворюють специфічні культурні концепції та ідеї [49, с. 16].

Значення арабських ідіом часто є неочевидним і може бути пов'язаним з певними культурними контекстами, що робить ідіоми особливо важливими для розуміння глибинних аспектів культури та ментальності. Ідіоматичні вислови можуть також включати нестандартні граматичні конструкції та метафори, що додають мові експресивності та емоційного виразу.

1.3.1. Типи арабських ідіом: лексична, морфологічна і синтаксична

В загальному важко дати точну класифікацію ідіоматичних виразів. Спираючись на словник мовних термінів «Українська мова. Енциклопедія», можна виділити такі три типи ідіом: **лексичну, морфологічну і синтаксичну**. Кожен з них об'єднує одиниці з однотипними мовними значеннями та однаковим характером невідповідності, асиметрії між формальними і семантичними структурами.

Лексична ідіома — це словосполучення або речення з узагальнено-цілісним значенням, що не розкладається на значення слів-компонентів. Функціонально вона еквівалентна слову. Лексичні ідіоми виникають шляхом образного або безобразного переосмислення їхніх вільно синтаксичних генотипів-словосполучень [67, с. 52].

Наприклад, ідіома «عَكَزَ الصَّفْو» дослівно перекладається як «мутити ясність», а українським відповідником виступає вираз «каламутити воду».

Ця ідіома часто використовується для опису ситуацій, коли хтось втручається зі словами або діями, які приводять до конфліктів у групі. Вона може бути застосована у соціальних, політичних, професійних чи особистих контекстах, де дії однієї особи або групи ведуть до розладу або невдоволення серед інших.

В арабській мові цей вираз допомагає виразно підкреслити не лише факт втручання, але й негативний вплив такого втручання на загальний стан справ або настроїв людей, що є важливим у контексті ведення бесід про соціальну гармонію чи злагоду.

Також розглянемо ідіому «نَشَّ ذُبَابٌ», яка буквально перекладається як «відганяти мух». Українським відповідником є вираз «бити байдики».

Цей ідіоматичний вираз зазвичай використовується для критики або підкреслення неефективності чийось дій. Вона може вживатися в контекстах, де очікується продуктивність, але замість цього особа вибирає мінімально активні або безцільні заняття. Ідіома може також застосовуватися для опису випадків, коли людина свідомо уникає важливих завдань, замінюючи їх чимось несуттєвим.

Ця фраза може бути використана у розмовному мовленні як спосіб виразити фрустрацію або розчарування з приводу чиєїсь лінії або небажання працювати. Вона відіграє роль у підкресленні культурних норм щодо робочої етики та активності, підкріплюючи соціальне очікування від людей бути продуктивними та ефективними в своїх зусиллях.

Лексичні ідіоми виникають шляхом не тільки образного або безобразного переосмислення синтаксичних генотипів-словосполучень, а й *речень* [67, с. 57].

Наприклад, речення «مِثْلَ الشَّيْطَانِ سِرُّهُ فِي بَطْنِهِ», яке буквально перекладається як «подібний до чорта, таємниця якого в його животі». В українській мові це речення перекладається — «собі на умі».

Ця ідіома часто вживається для характеристики людей, які дуже обережні у своїх висловлюваннях або взагалі воліють зберігати свою приватність. Вона може використовуватись як в позитивному, так і в негативному контексті залежно від ситуації. Наприклад, таку людину можна оцінити як мудру і обачну, яка не поспішає розкривати свої плани або ідеї, забезпечуючи собі перевагу у важливих ситуаціях. З іншого боку, це може вказувати на хитрість або недовірливість, коли людина не ділиться своїми думками з метою приховати свої справжні наміри або з маніпулятивною метою.

Давайте розглянемо ще одне речення «أَطَارَ عَقْلَهُ», яку буквально перекладається як «заставив летіти його розум», а українським відповідником є ідіома «зводити з розуму».

Ця фраза використовується для опису екстремального рівня ментального або емоційного впливу, який є настільки сильним, що змушує людину відчувати себе втраченою або збентеженою. Часто її застосовують для опису стресових ситуацій, коли людина відчуває себе перевантаженою або неспроможною зосередитися та раціонально мислити. Це може включати моменти великого гніву, страху, закоханості або будь-якої іншої інтенсивної емоції.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що вищенаведені приклади мають специфічне значення, яке не можна зрозуміти, дивлячись тільки на окремі слова, що її складають, тобто цілий вираз функціонує як одне ціле слово, словосполучення або речення.

Найчастіше лексичні ідіоми виникають на базі *оксиморону*.

Наприклад, ідіома «جُتَّتْ فِي صُورَةِ الْإِنْسَانِ», яка дослівно перекладається — «труп в тілі людини», а українським відповідником є фраза «живий труп».

Цей вираз вживається для вираження стану втоми, апатії або депресії, коли людина функціонує на базовому, механічному рівні, але не проявляє знаків життя у соціальному або емоційному сенсі.

Ми можемо спостерігати протилежність понять слів «живий» та «труп», що є ознакою оксиморону в цій ідіомі.

Лексичні ідіоми також можуть виникати на базі *антитези* (грец. протиставлення).

Наприклад, ідіома «لا في العير و لا في النَّفِيرِ», що дослівно перекладається як «ні в каравані, ні в ополченні» та відома українською як «ні Богу свічка, ні чорту кочерга», є яскравим прикладом використання антитези.

Цей ідіоматичний вираз використовується для опису ситуації або особи, яка не приймає активної участі або не відіграє значущої ролі у жодному з контекстів чи груп, що обговорюються. Вона може застосовуватися до людей, які уникають прийняття сторони у конфлікті або спорі, або які виявляються неефективними чи незначними у вирішенні певної проблеми.

Таким чином, в ідіомі «ні Богу свічка, ні чорту кочерга» використовується антитеза, яка полягає в поєднанні двох протилежних концептів: Бог і чорт. Ці дві протилежності ставляться поруч, підкреслюючи повну байдужість особи до будь-яких духовних або моральних зобов'язань. В арабському еквіваленті антитеза виявляється через використання двох різних соціальних ролей: каравану (повсякденне життя, комерція) і ополчення (захист, військові дії). Це створює візуальне і концептуальне протиставлення між цивільним та воєнним способами життя [67, с.54-62].

Морфологічна ідіома — це словоформа, з погляду сучасної мови не розкладна на свої історичні морфеми-складники, які у складі лексичного цілого втратили свою первину значущість [56, с. 10].

Наприклад, арабське слово «ضَرْبِيَّةٌ», що означало «удар», в процесі мовного розвитку набуло значення «удар по кишені» і втративши свою первинну значущість вживається для позначення нового поняття «податок».

Також прикладом може бути слово «مخبر», яке означає «новина» або «інформація». В сучасній арабській мові слово «مخبر» означає «інформатор» або «стукач», тобто особу, яка збирає і передає інформацію, часто в секретних або підозрілих обставинах.

Синтаксична ідіома — це стійка синтаксична конструкція з немотивованими синтаксичними зв'язками і відношеннями, основними ознаками якої є:

- 1) формальна і смислова нерозкладність;
- 2) відсутність вільно синтаксичних омонімів;
- 3) метафоричність семантики;
- 4) яскраво виражена емоційно-експресивна забарвленість;
- 5) різні суб'єктивно-модальні значення оцінки волевиявлення та ін.

Також виділяють два різновиди синтаксичних ідіом:

- фразеосхеми — це синтаксичні утворення, в яких лише структурна схема піддається ідіоматизації, а лексичне наповнення вільне, наприклад, вираз «فَإِنَّ فَسَادَ الرَّأْيِ أَنْ تَتَرَدَّدَ» дослівно перекладається «пороком думки є вагання» і вживається як ідіома у випадку сумніву, вагання.
- лексикалізовані конструкції з усталеними лексичними компонентами, наприклад, ми говоримо «є над чим замислитися», що відповідає арабському виразу «مِنَ الْجَدِيرِ بِالتَّفْكِيرِ», яке дослівно перекладається як «достойний роздумів» [56, с. 173].

На відміну від фразеологізмів, де фразеологізація відбувається в напрямку від змісту до форми, фразеологізація синтаксичних ідіом має зворотний напрямок — від форми до змісту.

Висновки до першого розділу

У першому розділі глибоко розглядається роль ідіом як важливого лінгвістичного явища, що має значне культурне та комунікативне значення в арабській мові. У світовій фразеології не існує єдиної методики для визначення ідіом, а також чітко визначених меж ідіоматичності. Більшість дослідників включають до ідіоматики прислів'я, значення компонентів яких було кардинально переосмислене. Водночас, незважаючи на консенсус серед вчених, що ідіома — це словосполучення, чиє значення не можна пояснити через значення його елементів, питання про універсальне визначення ідіом та

критерії їх класифікації залишаються відкритими та актуальними для досліджень у галузі фразеології. Вивчення ідіом як складних мовних знаків відкриває нові можливості для міждисциплінарних досліджень у сфері лінгвокультурології, когнітивістики та соціолінгвістики.

Ідіома — це стійке виразне з'єднання слів, яке має унікальне значення, яке не можна повністю розкласти або зрозуміти, аналізуючи тільки його окремі компоненти. Ідіоми виступають не просто як елементи мови, але як засоби, які відображають історичні, культурні та філософські аспекти.

Ідіоми поділяються на кілька типів: лексико-фразеологічні ідіоми, власне фразеологічні ідіоми та стійкі фразеологічні формули чи штампи. Ця класифікація забезпечує зрозуміння багатогранності фразеологічних одиниць і підкреслює важливість семантичних та стилістичних аспектів у їх використанні та дослідженні.

Аналізуючи основні типи арабських ідіом, можна поділити їх на: лексичні, морфологічні та синтаксичні. Кожен з цих типів систематизує одиниці, які мають спільні мовні значення та однакові розбіжності між їх формальними та семантичними структурами.

РОЗДІЛ 2. УТВОРЕННЯ ІДІОМ ЯК ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АРАБСЬКОЇ МОВИ

2.1. Способи утворення ідіом із соматичним компонентом

Ідіоматичні вирази є фіксованими або постійними з точки зору їх особливостей і порядку, що робить їх відмінними від звичайних виразів. Тому вони не можуть бути змінені або модифіковані граматичними засобами. Однак ця фіксованість не означає повної нерухомості як у випадку з прислів'ями. Ідіоматичні вирази є змінними і вони підлягають трансформаційній граматиці, тобто їхня структура змінюється, коли цього вимагає синтаксична ситуація [59, с. 22-42].

Для досягнення певних цілей для даного дослідження, я провела зустріч у платформі Zoom із громадянами Лівану, де поставила їм кілька запитань щодо класифікації арабських ідіом із соматичними компонентами та попросила навести відповідні приклади. В результаті цієї зустрічі я отримала матеріал, що дозволив визначити найбільш цікаві аспекти.

Ідіоми в арабській мові часто використовують метафору як ключовий стилістичний прийом, подібно до багатьох інших мов. Хоча структура цих ідіом може здатися простою, вона зазвичай складається з двох основних частин мови: іменників та дієслів, що формують різноманітні комбінації.

Першою комбінацією є «іменник + прикметник». Ця структура дуже поширена. Пропоную розглянути декілька прикладів:

1) ідіома «يد من حديد», яка дослівно перекладається як «залізна рука».

Українським відповідником виступає вислів «тверда рука», що означає суворе або жорстоке управління, як наприклад, правителя або керівника з жорсткою політикою.

Приклад ідіоми у реченні:

«حكم الديكتاتور البلاد بيد من حديد، لا أحد يستطيع معارضته».

«Диктатор керував країною твердою рукою, ніхто не міг йому протистояти».

- 2) також прикладом виступає ідіоматичний вираз «لسان طويل», який перекладається як «довгий язик». Цей переклад відповідає значенню в українській мові та часто використовується для характеристики людини, яка говорить надмірно або не вміє зберігати секрети.

Приклад ідіоми у реченні:

«يجب أن تكون حذرًا بما تقول له، فلهذه لسان طويل وقد ينشر أسرارك».

«Тобі слід бути обережним з тим, що ти йому кажеш, у нього довгий язик і він може розголосити твої секрети».

- 3) розглянемо ідіому «عين ساهرة», яка буквально перекладається як «пилне око». В Україні зазвичай використовують формулювання «[він] або [вона] не змикає очей», що означає уважну, спостережливу людину, яка не спить, захищаючи або наглядаючи за чимось.

Приклад ідіоми у реченні:

«إن رجال الشرطة هم العين الساهرة التي تحمي المدينة ليلاً ونهارًا».

«Поліцейські — не змикають очей, захищаючи місто вдень і вночі».

- 4) ідіоматичний вираз «قوي العظام», який буквально означає «міцні кістки» також має структуру «іменник + прикметник». В українській мові відповідниками цієї ідіоми виступають вирази «міцний горішок» або «міцний, як дуб», які використовуються для опису сильної людини, яка фізично здорова або витривала.

Приклад ідіоми у реченні:

«كان الجد معروفًا بين أفراد عائلته بأنه قوي العظام، حيث حافظ على صحته ولياقته حتى في سن متقدمة».

«Дідусь був відомий серед членів своєї сім'ї як міцний горішок, оскільки підтримував своє здоров'я та форму навіть у похилому віці».

- 5) також розглянемо таку ідіому «أيديه طائلة», яка буквально означає «його (її) рука довга», і означає впливову особу з зв'язками. Відповідником в українській мові є вираз «має довгі руки».

Приклад ідіоми у реченні:

«بالرغم من أنه لا يعيش في المدينة، إلا أن أيديه طائلة في كل مكان، ويعرف كل شيء يحدث».

«Хоч він і не живе в місті, його довгі руки всюди, і він знає про все, що відбувається» [65, с. 17].

- б) ідіоматичний вираз «أعصابك باردة», який дослівно перекладається як «твої нерви холодні» також служить прикладом іменника з прикметником. Людина з «холодними нервами» характеризується спокоєм та незворушністю, не піддаючись стресу чи емоціям. Це може бути як компліментом, так і критикою. Українськими еквівалентами виступають фрази «залізні нерви» або «холоднокрівна людина».

Приклад ідіоми у реченні:

«حاول رئيسه في العمل أن يستفزه لكنه كان أعصابه باردة ولم يرد عليه».

«Його начальник намагався його спровокувати, але у нього залізні нерви і він не відповів» [65, с. 12].

Наступною не менш поширеною структурою є «дієслово + іменник».

Розглянемо такі приклади:

- 1) ідіоматичний вираз «أكل رأسي = أكل وجهي» має переклад «він з'їв моє лице» або «він з'їв мою голову», що означає бути наполегливим у чомусь. Українським відповідником є вираз «виносити (комусь) мозок» або «капати на мозок».

Приклад ідіоми у реченні:

«أكل رأسي طوال الأسبوع حتى وافقت على الذهاب معه في الرحلة».

«Він виносив мені мозок весь тиждень, поки я не погодилася поїхати з ним у подорож» [65, с. 13].

- 2) ідіома «أكلها بعينه» дослівно перекладається як «пожирати очима», і використовується для опису інтенсивного погляду з сильним бажанням або зацікавленням. В Україні цей переклад також є актуальним і часто вживаним.

Приклад ідіоми у реченні:

«كان جالسًا في المطعم، وكلما مرّت أمامه النادلّة، أكلها بعينه».

«Він сидів у ресторані, і щоразу, коли офіціантка проходила повз нього, він пожирав її очима» [65, с. 14].

- 3) розглянемо унікальний приклад ідіоми «أقلع الضرس وارتاح منه» перекладається як «виривайте зуб та відпочивайте (від) нього», означає ретельно і негайно позбавитися проблеми або «джерела біди», тобто покінчити з чимось. Українським відповідником може бути фраза «як відрізати ножом». У цьому прикладі ми бачимо два дієслова — «أقلع» і «ارتاح», іменник «الضرس» і займенниковий іменник «منه». Тобто конструкція цієї ідіоми є складною і виглядає таким чином: [дієслово + іменник] та [дієслово + займенниковий іменник].

Приклад ідіоми у реченні:

«إذا كان يسبب لك هذا الألم، فأقلع الضرس وارتاح منه».

«Якщо це спричиняє тобі біль, відріж це як ножом» [65, с. 13].

- 4) також прикладом є ідіома «امسك أعصابك», яка перекладається як «стримуй свої нерви», що означає заспокоїтися або охолонути від певної ситуації. Українським еквівалентом є вираз «тримати себе в руках».

Приклад ідіоми у реченні:

«لا تقلق بشأن الاختبار، فقط امسك أعصابك وستفكر بوضوح».

«Не хвилюйся через іспит, просто тримай себе в руках, і ти зможеш мислити ясно» [65, с. 15].

- 5) пропоную також розглянути ідіоматичний вираз «انهدت أعصابي», який дослівно перекладається як «мої нерви були зруйновані», а українським відповідником виступає вислів «мої нерви здають» або «мої нерви не витримують». Ця ідіома використовується для опису стану емоційного виснаження або перевтоми.

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد كل هذه الضغوطات في العمل، انهدت أعصابي ولم أستطع التحمل أكثر من ذلك».

«Після всього цього тиску на роботі мої нерви здали, і я більше не зміг це терпіти» [65, с. 16].

- 6) ідіома «أثلج صدري» дослівно перекладається як «охолоди мої груди», що означає принести полегшення або принести сподівані добрі новини. В Україні використовується вислів «як бальзам на душу».

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما سمعت أن العملية الجراحية لابني قد نجحت، أثلج صدري ذلك الخبر».

«Коли я дізнався, що операція мого сина пройшла успішно, ця новина була для мене як бальзам на душу» [65, с. 9].

- 7) ідіома «أخذ بيده» також має дієслово та іменник і перекладається як «подати руку». Цей переклад є актуальним в українській мові, що означає подати руку, забезпечити підтримку або допомогу.

Приклад ідіоми у реченні:

«حين طلبت المساعدة في مشروعه، بادر زميلي أخذ بيده وقدم لي دعمه».

«Коли він попросив допомоги в своєму проєкті, мій колега протягнув руку і підтримав його» [65, с. 10].

- 8) розглянемо ідіому «ارتبط لسانه», яка перекладається як «йому зав'язали язик», що означає бути безмовним, тобто мовчати. Українським еквівалентом виступає вираз «проковтнути язик».

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما سألته المعلمة عن سبب تأخره عن المدرسة، ارتبط لسانه ولم يستطع الإجابة».

«Коли вчителька запитала його про причину запізнення до школи, він проковтнув язик і не зміг відповісти» [65, с. 11].

- 9) також розглянемо ідіоматичний вираз «أشوف وجهك بخير», який дослівно перекладається як «я (сподіваюся) добре бачити твоє обличчя», що означає побажання бачити людину здоровою, благополучною та в гарному стані. Українським еквівалентом цієї ідіоми може бути вислів «щоб здоровим (жвавим) тебе бачити».

Приклад ідіоми у реченні:

«أدعوك لتزورني قريباً، وأتمنى أشوف وجهك بخير».

«Я запрошую тебе відвідати мене найближчим часом і сподіваюся побачити тебе здоровим» [65, с. 12].

- 10) також розглянемо такий приклад «أكل أصابعه ندامة = عضّ أصابعه ندامة». Ця ідіома перекладається як «він їв пальці через жаль», а українським відповідником є фраза «кусати лікті». Цей вираз означає відчувати глибоку шкоду за щось.

Приклад ідіоми у реченні:

«رفض عرض العمل، لكنه بعد شهر عضّ أصابعه ندامة عندما علم أن الراتب كان مرتفعاً».

«Він відхилив пропозицію роботи, але через місяць кусав лікті, дізнавшись, що зарплата була висока» [65, с. 13].

Остання комбінація — структура «іменник + іменник», яка зустрічається рідше. Пропоную розглянути такі приклади арабських ідіом з соматичним компонентом:

- 1) ідіома «وجهها لوجه» дослівно перекладається як «обличчям до обличчя», а українським відповідником є вираз «віч-на-віч». Ця ідіома використовується для позначення прямого і відкритого спілкування.

Приклад ідіоми у реченні:

«يفضل أن نناقش هذه المسألة وجها لوجه».

«Бажано обговорити це питання віч-на-віч».

- 2) також розглянемо ідіоматичний вираз «يد بيد», який дослівно перекладається як «рука до руки». В українській мові часто використовують вислів «пліч-о-пліч». Ця ідіома часто вживається для опису співпраці або колективної роботи.

Приклад ідіоми у реченні:

«علينا أن نعمل يد بيد لتحقيق النجاح».

«Нам потрібно працювати пліч-о-пліч, щоб досягти успіху».

- 3) ідіома «ظهر لظهر», яка дослівно перекладається «спина до спини» також може служити прикладом. Я використала буквальний переклад цієї ідіоми, оскільки подібний український еквівалент також існує. Цей вираз використовується для опису ситуацій, коли дві особи або групи підтримують один одного у скрутні часи.

Приклад ідіоми у реченні:

«بقي الأخوان ظهر لظهر خلال الأزمة لحماية عائلتهما».

«Брати залишалися спина до спини під час кризи, щоб захистити свою сім'ю».

- 4) також прикладом є «قلب لقلب», яка дослівно перекладається як «серце до серця». Я також прибігла до буквального перекладу цієї ідіоми, оскільки подібний відповідник існує в українській мові. Цей вираз вживається для опису відвертих, глибоко емоційних розмов, де люди діляться своїми найпотаємнішими думками чи почуттями.

Приклад ідіоми у реченні:

«تحدث الزوجان قلبًا لقلب لحل خلافاتهما».

«Подружжя мало відверту серце до серця розмову, щоб вирішити свої розбіжності».

5) ідіома «ایدي و رجلي (شي)» перекладається як «моя рука і моя нога». В Україні часто вживається вираз «моя права рука», що означає близьку та довірену особу, на яку можна покластися в роботі чи вирішенні важливих справ.

Приклад ідіоми у реченні:

«لقد كانت سارة ايدي ورجلي في إدارة الأعمال، فلم أكن لأنجح بدونها».

«Сара була моєю правою рукою у керуванні бізнесом, я б не зміг досягти успіху без неї» [65, с. 25].

б) ідіоматичний вираз «اجر أرسى = رجل أرسى» буквально перекладається як «ніжка стільця». Українським відповідником є вислів «пусте місце», що означає людину, яка має менше значення або владу, ніж її посада.

Приклад ідіоми у реченні:

«أصبح هذا الوزير مجرد اجر أرسى بعد أن سحب الرئيس منه جميع الصلاحيات».

«Цей міністр став пустим місцем, після того як президент позбавив його всіх повноважень» [65, с. 9].

7) ідіома «ادن (اذن/دان) من طين وادن من عجين» дослівно перекладається як «вухо з глини і вухо з тіста», що означає бути байдужим, не слухати і не піклуватися. В українській мові використовується вираз «пропускати повз вуха».

Приклад ідіоми у реченні:

«تحدثت إليه لكنه أذن من طين وادن من عجين».

«Я з ним поговорив, але він пропустив повз вуха» [65, с. 19].

Це структурне різноманіття не лише забезпечує лексичну адаптивність, але також відображає глибоку семантичну інтеграцію ідіом у культурні та лінгвістичні контексти, що сприяє точній передачі складних і багатозначних культурних концепцій.

2.2. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення

У цьому підрозділі ми зосередимо увагу на систематизації фразеологічних одиниць. Багато дослідників вивчали різні підходи до класифікації фразеологічних одиниць, включаючи семантичний, функціональний, стилістичний, структурний, граматичний та генетичний методи. Однак, класифікація, розроблена В. В. Виноградовим, яка базується на принципі семантичної нерозкладності фразеологічних одиниць, визнана найбільш авторитетною [2, с. 42].

В. В. Виноградов виділяє три види фразеологічних одиниць:

- 1) фразеологічні зрощення;
- 2) фразеологічні єдності;
- 3) фразеологічні сполучення [70, с. 26].

Розглянемо перший вид фразеологічних одиниць, а саме фразеологічні зрощення. **Фразеологічні зрощення** — це семантично неподільні вислови, у яких цілісне значення не впливає зі значень компонентів. Тобто важливо зазначити, що загальне значення фразеологічного зрощення не є еквівалентом певному лексичному значенню слів-компонентів конкретної фразеологічної одиниці [70, с. 27].

Наведемо приклад «حَلَبَ الدَّهْرَ أَشْطَرَهُ», що буквально означає «доїв епоху за пари її сосків». В українській мові ця фраза звучить так — «пройшов Рим і Крим», «старий вовк». Всі вони мають значення «досвідчений», що свідчить про те, що цілісне значення фразеологізму не впливає на значення компонентів ідіоми.

Також наприклад, компонентами фразеологічного зрощення виразу «ضاقته» є слова «يد» та «ضاق». що перекладаються як «рука» та «ставати вузьким, звужуватися». Але значення даної фразеологічної одиниці звучить як «він став бідним».

Таким чином, ми можемо ствердити, що сенс цілого виразу не завжди відповідає прямій сумі значень окремих слів.

В. Д. Ушаков у своїй праці «Невільні словосполучення в сучасній літературній арабській мові» виділяє дієслівні та іменні фразеологічні зрощення [45, с. 19]:

- 1) дієслівні фразеологічні зрощення, наприклад, «إِبْيَضَ وَجْهُهُ», де дієсловом виступає слово «إِبْيَضَ» («побіліло»). Цей вираз перекладається дослівно як «побіліло його лице», а українським відповідником є формулювання «засвітилися очі». Значення цієї ідіоми можна описати одним словом — «зрадіти».

Також можна розглянути такий приклад «أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ», де дієсловом виступає слово «أَلْقَى» («залишити»). Ця вираз буквально перекладається як «залишити мотузку на шії», що в українській мові означає «махнути рукою», «дати волю».

- 2) іменні фразеологічні зрощення, наприклад, «عَلَى ظَهْرِ الْقَلْبِ», де всі слова виступають іменниками. Буквально цей вираз перекладається як «на спину серця», а українським відповідником є слово «напам'ять».

Давайте наведемо ще один приклад іменного фразеологічного зрощення «وَصَمَةٌ عَارٍ فِي جَبِينِهِ», яке дослівно перекладається як «пляма ганьби на його чолі», де всі компоненти також є іменниками. В українській мові відповідником цього виразу є фраза «заплямована репутація».

Другим видом фразеологічних одиниць виступають **фразеологічні єдності**. Це семантично неподільні вирази, але їх загальне значення певною мірою пов'язане з розумінням слів-компонентів. Значення фразеологічних одиниць можна поділити на пряме та переносне. Вони відрізняються своєю цілісністю та нерозкладністю, оскільки значення компонентів зливаються у єдине ціле. Важливо відзначити, що у фразеологічних одиницях не можна виокремити головний компонент, адже загальне значення виразу формується зі змісту всієї фрази в цілому [40, с. 13-14].

Наприклад, фразеологічний вираз «مِنْ بَيْنَ إِسْنَانِهِ», який буквально перекладається «крізь зуби» в арабській та українській мовах та означає «невиразно».

Другим прикладом є вираз «مِنْ أَوَّلِ نَظْرَةٍ», який дослівно перекладається «з першого погляду» та означає «відразу ж» або «з першої зустрічі».

Фразеологічний вираз «جمدت يده» (досл. «рука його затверділа») також може витупати прикладом фразеологічної єдності. Українським відповідником цього фразеологізму є така фраза «рахувати кожную копійку», що має значення «скупий» або «жадібний».

Таким чином, особливість вище перелічених прикладів в тому, що немає одного головного слова, яке б визначало загальний зміст — увесь вираз діє як єдина цілісна одиниця, що є основною ознакою фразеологічної єдності.

На відміну від фразеологічних зрощень, для фразеологічних єдностей характерна така особливість, що їх слова-компоненти можуть бути розбиті і відокремлені одне від одного вставками.

Наприклад, вираз «خدش اذنه» перекладається як «дряпати його вухо», проте його значення – «різати слух». Займенник «його» є вставкою в цьому формулюванні.

Отже, фразеологічні єдності дозволяють робити вставки між словами, що не змінює їх переносного значення, на відміну від фразеологічних зрощень, де слова завжди зберігають індивідуальність.

Фразеологічні сполучення відрізняються від попередніх видів фразеологічних одиниць своїми характерними особливостями. Першою особливістю фразеологічних сполучень виступає стійкість при відсутності ідіоматичності. Тобто, дані словосполучення, не маючи переносного значення, зберігають свій сенс лише при збереженні усіх слів компонентів [70, с. 28].

Наприклад, фразеологізм «في اللَّيْلَةِ الْخَرَسَاءِ» (досл. «в німу ніч») зберігає свій сенс тільки за умови наявності всіх його складових. В українській мові цей вираз перекладається як «глухої ночі», «глибокої ночі», що означає «дуже пізно», «пізньої ночі».

Також прикладом є вираз «تَقْبِيلُ السَّمْعِ», що дослівно перекладається як «[людина] важкого слуху» і має український відповідник «тугий на вухо», що означає «глухуватий».

Як висновок, ці приклади є фразеологічними сполученнями, які залишаються значущими і мають сенс лише при повному збереженні всіх їх складових елементів.

Висновки до другого розділу

Ідіоматичні вирази відрізняються своєю фіксованістю та сталістю, що робить їх відмінними від звичайних фраз, проте вони все ж можуть піддаватися трансформаційним змінам залежно від синтаксичного контексту. Арабські ідіоми часто містять метафори як ключовий стилістичний елемент, зазвичай складаючись з двох основних частин мови — іменників та дієслів. Серед комбінацій: поширеними є структури «іменник + прикметник» та «дієслово + іменник», тоді як комбінація «іменник + іменник» зустрічається рідше.

Також в даному підрозділі представлено систематизацію фразеологічних одиниць, яка вважається найавторитетнішою завдяки принципу семантичної нерозкладності. Попри існування різних підходів до класифікації фразеологічних одиниць, найпоширенішою є класифікація на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення.

РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АРАБСЬКИХ ІДІОМ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

3.1. Класифікація ідіом за соматичним компонентом, їх семантика

Існує безліч критеріїв за якими можна класифікувати ідіоматичні вирази. Зазвичай дослідники класифікують ідіоми за семантичними та структурними складовими. В цьому розділі ми розглянемо саме семантичний аспект арабських ідіом з соматичним компонентом.

Соматичні компоненти в ідіомах використовують назви частин тіла, як ми дослідили у другому розділі. Наприклад такі як: *голова, шия, плечі, серце, очі та пальці* тощо.

Ці компоненти надають арабським ідіомам переносне значення для створення образних висловів. Давайте розглянемо соматичний компонент «голова», який в арабській мові представлений словом «رأس» та має різноманітні значення.

Слово «رأس» перш за все означає «голова» в прямому сенсі. Це частина тіла людини або тварини, яка містить мозок і служить для утримання органів чуття і координації дій.

У переносному значенні «رأس» часто використовується для вираження важливості чогось або його основної частини; використовується для позначення розуму та лідерства.

1. Наприклад, ідіома «رأس الحكمة مخافة الله»;

Дослівний переклад: «голова мудрості — страх перед Аллахом»;

Український відповідник: «голова мудрості — страх перед Богом»;

Значення ідіоми: означає справжню мудрість, яка починається з глибокої поваги та боязні перед Богом;

Приклад ідіоми у реченні:

«يقول جدي دائمًا إن رأس الحكمة مخافة الله».

«Мій дід завжди каже, що справжня мудрість починається з боязні Бога».

2. Також розглянемо ідіому «رأسه شاب»;
Дослівний переклад: «його голова сива»;
Український відповідник: «срібло на скронях»;
Значення ідіоми: вживається для опису людини з великим досвідом або мудрістю, незалежно від її фізичного віку;

Приклад ідіоми у реченні:

«مع أنه لا يزال شابًا، إلا أنه يتخذ قراراته كأن رأسه شاب».

«Хоч він ще молодий, але приймає рішення так, ніби він має срібло на скронях».

3. Також прикладом є ідіома «راسي انفجر»;

Дослівний переклад: «моя голова вибухнула»;

Український відповідник: «розривається голова»;

Значення ідіоми: великий стрес або фрустрація;

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد يوم طويل من المشاكل في العمل، شعرت كأن راسي انفجر».

«Після довгого дня повного проблем на роботі, я відчув, що моя голова розірвалася».

4. Ідіоматичний вираз «أكل وجهي = أكل رأسي» також містить в собі соматичний компонент «رأس» («голова»);

Дослівний переклад: «він з'їв моє лице = він з'їв мою голову»;

Український відповідник: «виносити (комусь) мозок»;

Значення ідіоми: бути наполегливим;

Приклад ідіоми у реченні:

«ظل يسألني عن المال حتى أكل رأسي».

«Він продовжував просити мене про гроші, доки не виніс мені мозок»

[65, с. 13].

5. Наведемо такий приклад ідіоми «اقطع رأس القط من أول ليلة»;

Дослівний переклад: «відрізати коту голову в шлюбну ніч»;

Український відповідник: «показати, хто в домі господар»;

Значення ідіоми: означає, що ви повинні довести свою мужність із самого початку; використовується при обговоренні проблем між чоловіком і його дружиною; використовується, щоб критикувати когось за те, що він занадто м'який або поблажливий;

Приклад ідіоми у реченні:

«نصحه صديقه قائلاً: في بداية أي علاقة، اقطع رأس القط من أول ليلة».

«Його друг порадив, кажучи: «На початку будь-яких відносин покажи, хто в домі господар» [65, с. 21].

6. Давайте також розглянемо ідіому «ايدي على راسك»;

Дослівний переклад: «моя рука на твоїй голові»;

Український відповідник: «дай мені чесне слово» або «скажи мені правду»;

Значення ідіоми: вживається, коли хтось благає когось сказати йому правду;

Приклад ідіоми у реченні:

«نظرت إليه وقلت: ايدي على راسك».

«Я подивилася на нього і сказала: «Дай мені чесне слово» [65, с. 24].

Інший соматичний компонент, який потребує уваги — це «шия» в арабській мові виражається словом «عنق».

Слово «عنق» перш за все означає «шия» в буквальному сенсі. Це частина тіла людини або тварини, яка з'єднує голову з тулубом.

У переносному значенні «عنق» може символізувати обмеження, яке уповільнює або перешкоджає процесу.

1. Наприклад, ідіоматичний вираз «عنق الزجاجة»;

Дослівний переклад: «горловина пляшки» або «шия пляшки»;

Український відповідник: «вузьке місце»;

Значення ідіоми: у цьому випадку, «шия» пляшки використовується метафорично для опису вузького переходу, подібно до шиї. Це широко вживаний термін у менеджменті та логістиці;

Приклад ідіоми у реченні:

«العملية تواجه عنق الزجاجاة في مرحلة التصنيع».

«Процес стикається з вузьким місцем на етапі виробництва».

2. Також прикладом є ідіома «إنقاذ عنقه»;

Дослівний переклад: «врятувати його шию»;

Український відповідник: «вийти сухим із води»;

Значення ідіоми: вийти з важкої ситуації або уникнути серйозних наслідків;

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد الخطأ الكبير في العمل، تمكن من إنقاذ عنقه بشرح مفصل للموقف».

«Після великої помилки на роботі, він зміг вийти сухим із води, детально пояснивши ситуацію».

3. Також наприклад ідіома «يكلفه عنقه»;

Дослівний переклад: «коштувати тобі шиї»;

Український відповідник: «коштувати тобі голови»;

Значення ідіоми: щось дуже ризиковане, що може мати серйозні наслідки;

Приклад ідіоми у реченні:

«المخاطرة التي قام بها يمكن أن تكلفه عنقه».

«Ризик, який він взяв на себе, міг коштувати йому голови».

4. Розглянемо ідіоматичний вираз «أمسك بعنقه»;

Дослівний переклад: «схопити за шию»;

Український відповідник: «тримати на короткому поводку»;

Значення ідіоми: взяти під контроль або впливати на когось;

Приклад ідіоми у реченні:

«منذ أن تولى الإدارة، أمسك بعنقهم وصار يتحكم في كل تفاصيل عملهم».

«З того часу, як він став керівником, він тримає їх на короткому поводку, контролюючи кожну деталь їхньої роботи».

Давайте розглянемо наступний соматичний компонент **«плечі»** в арабській мові виражається словом **«كتف»**.

Слово «كتف» перш за все означає «плече» в буквальному сенсі. Це частина тіла людини, яка з'єднує шию з верхніми кінцівками.

У переносному значенні «كتف» може символізувати підтримку або допомогу.

1. Наприклад, ідіома «كتف صديق»;

Дослівний переклад: «плече друга»;

Український відповідник: «плече друга» або «підставити плече»;

Значення ідіоми: вказує на допомогу або підтримку в скрутну мить;

Приклад ідіоми у реченні:

«في أوقات الأزمات، تحتاج إلى كتف صديق تتكى عليه».

«У часи кризи тобі потрібне плече друга, на яке можна спертися».

2. Також розглянемо приклад «تحمل على كتفه»;

Дослівний переклад: «нести на його плечі»;

Український відповідник: «нести на плечах» або «взяти на свої плечі»;

Значення ідіоми: взяти на себе відповідальність або тягар;

Приклад ідіоми у реченні:

«تحمل الأب العبء كله على كتفيه ليوفر لأسرته حياة كريمة».

«Батько взяв на своє плечі всю відповідальність, щоб забезпечити своїй родині гідне життя».

3. Ідіоматичний вираз «**كُتِفَ بِكُتِفٍ**» також має соматичний компонент «**كُتِفَ**»;
Дослівний переклад: «пліч-о-пліч»;
Український відповідник: ідіома має аналогічний переклад — «пліч-о-пліч»;
Значення ідіоми: працювати разом або бути в тісній співпраці;
Приклад ідіоми у реченні:
«**عمل الموظفون كُتِفَ بِكُتِفٍ لإنهاء المشروع في الوقت المحدد.**»
«*Співробітники працювали пліч-о-пліч, щоб завершити проект вчасно.*»

4. Давайте розглянемо ще один приклад ідіоматичного виразу з соматичним компонентом «**كُتِفَ**» — «**يَحْمِلُ الْعَالَمَ عَلَى كَتْفَيْهِ**»;
Дослівний переклад: «нести світ на його плечах»;
Український відповідник: «нести тягар на своїх плечах»;
Значення ідіоми: відчувати великий тягар відповідальності;
Приклад ідіоми у реченні:
«**يَحْمِلُ الْعَالَمَ عَلَى كَتْفَيْهِ، مُحَاوِلًا حَلَّ جَمِيعِ مَشَاكِلِ الشَّرِكَةِ.**»
«*Він несе тягар на своїх плечах, намагаючись вирішити всі проблеми компанії.*»

Давайте розглянемо такий соматичний компонент як «**серце**». У арабській мові слово «серце» представлене словом «**قَلْبٌ**». Це слово має досить широке вживання як в прямому, так і в переносному значенні.

Слово «**قَلْبٌ**» в буквальному сенсі означає «серце». Воно використовується для опису фізичного органу у людини або тварини.

У переносному значенні слово «**قَلْبٌ**» також використовується для вираження любові до когось чи чогось.

1. Наприклад, ідіома «**كُسِرَ الْقَلْبُ**»;
Дослівний переклад: «зламане серце»;
Український відповідник: «розбите серце» або «вбитий горем»;

Значення ідіоми: використовується для опису глибокого горя або розчарування;

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد أن تركته حبيبته، شعر بكسر القلب».

«Після того як його кохана його залишила, його серце розбилося».

2. Також прикладом є ідіома «انقطع قلبي»;

Дослівний переклад: «моє серце зупинилося»;

Український відповідник: «серце завмерло»;

Значення ідіоми: використовується для опису сильного емоційного шоку або страху;

Приклад ідіоми у реченні:

«لحظة رؤية الحادث أمام عينيه، انقطع قلبه من الخوف».

«У момент, коли він побачив аварію перед собою, в нього серце завмерло від страху» [65, с. 16].

3. Цей приклад «اكثر من الهم على القلب» також має соматичний компонент «قلب»;

Дослівний переклад: «турбота на серці»;

Український відповідник: «камінь на серці»;

Значення ідіоми: використовується для опису ситуації, коли людина відчуває сильний емоційний тягар або переживання;

Приклад ідіоми у реченні:

«منذ وفاة والده، اكثر من الهم على قلبه، ولم يعد يشعر بالسعادة كما كان».

«З часу смерті його батька, у нього камінь на серці, і він більше не відчуває радості, як раніше» [65, с. 16].

4. Також прикладом є ідіома «أيدي على قلبي»;

Дослівний переклад: «моя рука на моєму серці»;

Український відповідник: «душа не на місці»;

Значення ідіоми: вираз занепокоєння, тривожності або стурбованості, особливо коли чекаєте або робите щось, не підозрюючи про результати;

Приклад ідіоми у реченні:

«كلما اقترب موعد إعلان النتائج، كانت ايدي على قلبي خوفاً من الفشل.»

«Чим ближче час оголошення результатів, тим більше моя душа не на місці від страху перед можливою невдачею» [65, с. 24].

5. Давайте розглянемо такий ідіоматичний вираз «قلب قوي»;

Дослівний переклад: «сильне серце»;

Український відповідник: «міцне серце»;

Значення ідіоми: здорове серце або стійке емоційне становище;

Приклад ідіоми у реченні:

«رغم الصعاب التي واجهتها، بقيت لديها قلب قوي ولم تستسلم لليأس»

«Незважаючи на всі труднощі, які вона пережила, в неї залишилося міцне серце і вона не здалася відчаю».

6. Ще одним прикладом може служити ідіома «قلبي يكاد يقفز من صدري»;

Дослівний переклад: «моє серце майже вискакує з грудей»;

Український відповідник: ідіома має аналогічний переклад — «моє серце майже вискакує з грудей»;

Значення ідіоми: опис моменту великого здивування, страху або надзвичайного збудження, коли людина відчуває сильне серцебиття;

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما سمعت صوت الانفجار، شعرت بأن قلبي يكاد يقفز من صدري من شدة الخوف»

«Коли я почула звук вибуху, я відчула, що моє серце майже вискокнуло з грудей від страху».

7. Також прикладом може бути такий ідіоматичний вираз «أنتقل من الهمّ على»

«القلب»;

Дослівний переклад: «важче від тривоги на серці»;

Український відповідник: «як тягар на душі»;

Значення ідіоми: опис нудного та дратівного стану;

Приклад ідіоми у реченні:

«كان الانتظار في ذلك الطابور الطويل أثقل من الهمّ على القلب».

«Чекання у тій довгій черзі як тягар на душі» [65, с. 19].

8. Ще одним прикладом може служити ідіома «قلب أسود»;

Дослівний переклад: «чорне серце»;

Український відповідник: «чорна душа»;

Значення ідіоми: використовується для опису когось із злими намірами або хто діє з жорстокістю, в арабській культурі чорний колір часто асоціюється з негативом або злом;

Приклад ідіоми у реченні:

«لا تثق به، فليديه قلب أسود ولا يريد لك الخير».

«Не довіряй йому, у нього чорна душа і він не бажає тобі добра».

9. Також прикладом є ідіома «قلب لقلب»;

Дослівний переклад: «серце до серця»;

Український відповідник: «відверта розмова» або «розмова від серця до серця»;

Значення ідіоми: вживається для опису відвертих, глибоко емоційних розмов, де люди діляться своїми найпотаємнішими думками чи почуттями;

Приклад ідіоми у реченні:

«جلسنا معًا وأجرينا حديث قلب لقلب لساعات، مما جعلنا نشعر بتحسن كبير».

«Ми сіли разом і провели години в розмові від серця до серця, що змусило нас почуватися значно краще».

10. Також розглянемо приклад «قلبه على كفه»;

Дослівний переклад: «його серце на долоні»;

Український відповідник: «серце вистрибує»;

Значення ідіоми: використовується для опису особи, яка дуже хвилюється або нервує, показуючи відкритість та вразливість її емоцій;

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما كان ينتظر نتائج الامتحانات، كان قلبه على كفه من شدة القلق».

«Коли він чекав результатів іспитів, його серце вистрибувало від сильного хвилювання».

11. Давайте звернемо увагу на таке ідіоматичне вираження «بعيد عن العين، بعيد عن القلب»;

Дослівний переклад: «з очей геть, з серця геть»;

Український відповідник: ідіома має аналогічний переклад — «з очей геть, з серця геть»;

Значення ідіоми: використовується для висловлення ідеї, що коли щось або хтось не є на виду, то його легко забути або втратити емоційний зв'язок;

Приклад ідіоми у реченні:

«كثير من الأصدقاء يفقدون الاتصال بعد التخرج، مؤكدين المثل بعيد عن العين، بعيد عن القلب».

«Багато друзів втрачають зв'язок після закінчення навчання, підтверджуючи приказку «з очей геть, з серця геть»».

12. Також прикладом може бути така ідіома «انعمى على قلبي»;

Дослівний переклад: «засліпило моє серце»;

Український відповідник: «кохання затьмарило розум» або «сліпе кохання»;

Значення ідіоми: «бути сліпим» означає не знати певну інформацію через сильну закоханість;

Приклад ідіоми у реченні:

«لم يرَ عيوبها أبداً فقد انعمى على قلبي بحبه».

«Він ніколи не бачив її недоліків, адже був засліплений коханням» [65, с. 16].

Наступний соматичний компонент, який ми розглянемо — це «**ОКО**» у арабській мові виражається словом «عين». Цей компонент має багато значень і вживається як в прямому, так і в переносному сенсі.

Слово «عين» в першу чергу означає «око» в буквальному сенсі. Це фізичний орган зору у людини або тварини.

В арабській культурі в переносному значенні «عين» часто використовується для вираження уваги, спостережливості або обережності.

1. Наприклад, ідіома «عين حادة»;

Дослівний переклад: «гостре око»;

Український відповідник: «гострий зір»;

Значення ідіоми: використовується для опису здатності людини детально помічати або спостерігати за речами, особливо в контексті знаходження деталей, які можуть бути непомітними для інших;

Приклад ідіоми у реченні:

«بفضل عينه الحادة، استطاع أن يلاحظ الخطأ الصغير في التقرير الذي فات الآخرين.»

«Завдяки своєму гострому зору він зміг помітити маленьку помилку у звіті, яку пропустили інші».

2. Давайте розглянемо ідіому «عينونه في ظهر رأسه» («його очі на потилиці»).

Дослівний переклад: «його очі на потилиці»;

Український відповідник: ідіома має аналогічний переклад — «мати очі на потилиці»;

Значення ідіоми: використовується для опису людини, яка дуже пильна і уважна.

Приклад ідіоми у реченні:

«لا يمكنك أن تفاجئه بسهولة؛ لأنه كمن لديه عينونه في ظهر رأسه.»

«Ти не можеш його легко здивувати, адже здається, що в нього очі на потилиці».

3. Також цей ідіоматичний вираз «عين غامقة» містить соматичний компонент

«عين»;

Дослівний переклад: «темне око»;

Український відповідник: «глибокі очі»;

Значення ідіоми: ознака привабливості у деяких культурах, символізує вишуканість та красу в арабській культурі;

Приклад ідіоми у реченні:

«لفتت الفتاة ذات العين الغامقة انتباه الجميع في الغرفة بجمالها الأسر».

«Дівчина з глибокими очима привернула увагу всіх у кімнаті своєю захоплюючою красою».

4. Ідіоматичний вираз «أعين البصيرة» також може служити прикладом;

Дослівний переклад: «очі проникливості»;

Український відповідник: «розумні очі»;

Значення ідіоми: описує глибоке розуміння або інтуїцію, що відноситься до здатності «бачити» за допомогою розуму або внутрішнього бачення;

Приклад ідіоми у реченні:

«رغم أن الوضع كان معقداً، استطاع بأعين البصيرة أن يرى الحل الأمثل».

«Хоча ситуація була складною, завдяки своїм розумним очам він зміг побачити найкраще рішення».

5. Давайте також звернемо увагу на цей ідіоматичний вираз «عين الحقيقة»;

Дослівний переклад: «очі правди»;

Український відповідник: «око істини»;

Значення ідіоми: символізує здатність бачити та розуміти істину, незалежно від зовнішніх впливів або обману;

Приклад ідіоми у реченні:

«في عالم مليء بالخداع، من الضروري أن تمتلك عين الحقيقة لنرى الأمور كما هي».

«У світі, повному обману, необхідно мати очі істини, щоб бачити речі такими, якими вони є насправді».

6. Також прикладом є «اعور اعور بعينه = يقول للأعور أعور بعينك»;

Дослівний переклад: «одноокого називає однооки»;

Український відповідник: «називати речі своїми іменами»;

Значення ідіоми: відверта людина, яка висловлює свою чесну думку без урахування такту;

Приклад ідіоми у реченні:

«هو معروف بأنه لا يحتفظ بأفكاره لنفسه، فدايماً ما يقول للأعور أعور بعينه».

«Він відомий тим, що не тримає свої думки при собі, завжди відверто називаючи речі своїми іменами» [65, с. 12].

7. Давайте розглянемо ідіому «أكلها بعينه»;

Дослівний переклад: «пожирати очима»;

Український відповідник: «пожирати поглядом»;

Значення ідіоми: використовується для опису інтенсивного погляду з сильним бажанням або зацікавленням;

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما دخلت الفنانة المعروفة الغرفة، أكلها الجمهور بأعينهم، معجبين بجمالها وأناقتها».

«Коли відома артистка увійшла до кімнати, публіка пожирала її очима, зачарована її красою та елегантністю» [65, с. 14].

8. Давайте розглянемо ще один приклад з соматичним компонентом «عين»

— «انضرب على عينه»;

Дослівний переклад: «його били по оку»;

Український відповідник: «всипати по перше число»;

Значення ідіоми: образливий вираз, який використовується, коли ви сильно звинувачуєте когось;

Приклад ідіоми у реченні:

«كلما حدث خطأ في المكتب، انضرب على عينه ويبدأ بالتوبيخ الشديد».

«Кожного разу, коли в офісі стається помилка, йому всипають по перше число, і він починає жорстко дорікати».

9. Ідіоматичний вираз «له عين!» також є прикладом;

Дослівний переклад: «він має око!»;

Український відповідник: «кишка не тонка»;

Значення ідіоми: використовується для опису особи, яка здатна здійснити якусь важку або ризиковану дію, виявити мужність або рішучість; цей вислів метафорично вказує на те, що у людини є «достатньо кишок» (тобто сміливості чи витримки), щоб впоратися з викликами або зробити те, що від неї вимагається;

Наприклад:

- *Як він сміє?* - كيف اهتمامه؟
- *В нього кишка не тонка! [65, с. 26].* - له عين!

10. Також прикладом є ідіоматичний вираз «رأيان خير من رأي»;

Дослівний переклад: «чотири ока бачать краще, ніж два»;

Український відповідник: «дві голови краще, ніж одна»;

Значення ідіоми: двоє людей можуть розглядати ситуацію та впоратися з нею ефективніше, ніж одна людина;

Приклад ідіоми у реченні:

«في صعوبات العمل، رأيان خير من رأي».

«У труднощах роботи дві голови краще, ніж одна» [50, с. 10].

Також соматичний компонент «пальці» потребує нашої уваги. В арабській мові виражається словом «أصابع». Давайте розглянемо особливості та значення цього слова.

Слово «أصابع» перш за все означає «пальці» в буквальному сенсі. Це частина тіла людини, яка знаходиться на кінцях рук і використовується для різних дій, таких як утримання предметів, дотику тощо.

У переносному значенні «أصابع» може символізувати неоднаковість.

1. Наприклад, ідіома «أصابع الأيدى مو مثل بعضهن» («пальці на руках не такі ж самі»);

Дослівний переклад: «пальці на руках не такі ж самі»;

Український відповідник: «у сім'ї не без виродка»;

Значення ідіоми: вираз, який використовується для того, щоб сказати, що люди з однієї родини, племені, міста чи країни різні, тому не варто узагальнювати;

Приклад ідіоми у реченні:

«لا تحكم عليهم جميعاً، أصابع الأيدى مو مثل فبعضهن».

«Не суди їх усіх однаково, адже у сім'ї не без виродка» [65, с. 12].

2. Також розглянемо такий приклад «أكل أصابعه ندامة = عضّ أصابعه ندامة»;

Дослівний переклад: «він їв пальці через жаль»;

Український відповідник: «кусати лікті»;

Значення ідіоми: відчувати глибоку шкоду за щось;

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد أن فاتته فرصة الاعتراف بحبه لها، كان يعض أصابعه ندامة».

«Після того як він упустив можливість зізнатися їй у своїх почуттях, він кусав лікті» [65, с. 13].

3. Ідіоматичний вираз «أكل أصابعه وراها» також має соматичний компонент «أصابع»;

Дослівний переклад: «він їв його пальці після цього»;

Український відповідник: «пальчики (пальці) оближеш»;

Значення ідіоми: ідіома використовується для опису чогось дуже смачного або чудового, що викликає бажання скуштувати це ще раз;

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد أن جرب الكعكة، أكل أصابعه وراها من شدة لذتها».

«Після того як він спробував торт, він пальчики облизував, такий він смачний» [65, с. 13].

4. Також прикладом є ідіома «ما يستر أصبعه»;

Дослівний переклад: «не покриває навіть палець»;

Український відповідник: «як крапля в морі» або «як кіт наплакав»;

Значення ідіоми: використовується для опису дуже малої кількості чогось;

Приклад ідіоми у реченні:

«الغطاء الذي اشتراه ما يستر أصبعه».

«Куплена ним ковдра настільки мала як кіт наплакав».

Ще одним соматичний компонентом є слово «нога». В арабській мові виражається словом «اجر». Цей компонент має різноманітні значення і вживається як в прямому, так і в переносному сенсі.

Слово «اجر» перш за все означає «нога» в буквальному сенсі. Це частина тіла людини або тварини, яка використовується для ходьби та підтримки тіла.

У переносному значенні «اجر» часто використовується для опису людини, чия реальна влада або значення менше, ніж може здаватися з її офіційної посади.

1. Наприклад, ідіоматичний вираз «اجر آرسی = رجل آرسی»;

Дослівний переклад: «ніжка стільця»;

Український відповідник: «пусте місце»;

Значення ідіоми: фронтмен або хтось, хто має менше значення або владу, ніж його посада;

Приклад ідіоми у реченні:

«على الرغم من أنه يحتل منصباً رفيعاً، إلا أنه في الحقيقة مجرد اجر آرسی».

«Хоча він займає високу посаду, насправді він просто пусте місце» [65, с. 9].

2. Також прикладом є ідіома «اجر لورا و اجر لقدام»;

Дослівний переклад: «робити нерішучі кроки»;

Український відповідник: «ні туди, ні сюди»;

Значення ідіоми: коли людина нерішуча або плутається щодо того, що сказати або що робити на своєму шляху до деяких людей або місця;

Приклад ідіоми у реченні:

«في الاجتماع، كان يجر لورا و اجر لقدام، غير متأكد من رأيه».

«На зустрічі він був як ні туди, ні сюди, не будучи впевненим у своїй думці» [65, с. 9].

3. Ідіоматичний вираз «اجري و اجرک بالفلقة» також містить соматичний компонент «нога»;

Дослівний переклад: «моя нога і твоя нога отримують бастинадо»;

Український відповідник: «в одній упряжці»;

Значення ідіоми: обидві людини поділяють відповідальність (за цю помилку чи неприємності) і не можуть її уникнути. Бастинадо — це традиційне (і болісне) покарання, яке включає в себе побиття по підшвах ніг;

Приклад ідіоми у реченні:

«لما تورطنا في تلك الفوضى المالية، قلت له: 'اجري و اجرک بالفلقة، فنحن معًا في هذا».

«Коли ми потрапили в ту фінансову кризу, я сказав йому: «Ми в одній упряжці, ми разом у цьому»» [65, с. 9].

4. Також прикладом є «ايدي و رجلي (شي)»;

Дослівний переклад: «моя рука і моя нога»;

Український відповідник: «моя права рука»;

Значення ідіоми: це те, без чого я не можу обійтися, наприклад, вмілий помічник або хороше обладнання;

Приклад ідіоми у реченні:

«مساعدتي في المكتب يدي ورجلي؛ بدونه لا أستطيع أن أنجز عملي».

«Мій помічник у офісі — це моя права рука; без нього я не можу виконати свою роботу» [65, с. 25].

Інший соматичний компонент, який потребує уваги — це «рука» в арабській мові виражається словом «يد».

Слово «يد» перш за все означає «рука» в буквальному сенсі. Це частина тіла людини, що має п'ять пальців і призначена для виконання різноманітних дій.

Слово «يد» часто використовується для вираження допомоги або підтримки.

1. Наприклад, ідіома «يد العون»;

Дослівний переклад: «рука допомоги»;

Український відповідник: ідіома має аналогічний переклад — «рука допомоги»;

Значення ідіоми: використовується для опису людини, яка допомагає в складній ситуації;

Приклад ідіоми у реченні:

«في أوقات الأزمات، من المهم أن تجد يد العون من الأصدقاء والعائلة».

«У часи кризи важливо знайти руку допомоги від друзів та родини».

2. Також розглянемо таку ідіому «أيدته طائلة»;

Дослівний переклад: «його (її) рука простягнута»;

Український відповідник: «мати довгі руки»;

Значення ідіоми: людина з «протягнутою рукою» є впливова особа, хтось із впливом і зв'язки;

Приклад ідіоми у реченні:

«بفضل أن أيده طائلة، استطاع أن يحل المشكلة سريعاً».

«Завдяки тому, що у нього довгі руки, він зміг швидко вирішити проблему» [65, с. 17].

3. Ідіоматичний вираз «يد من حديد» також має соматичний компонент

«рука»;

Дослівний переклад: «залізна рука»;

Український відповідник: «у шорах (у лабетах, у лещатах) тримати (держати) когось»; «у тісних (у цупких) руках тримати когось»; «до рук прибрати когось»; «держати кого в залізних кліщах»;

Значення ідіоми: використовується для опису суворості або жорсткості управління, як наприклад, правителя або керівника з жорсткою політикою;

Приклад ідіоми у реченні:

«يدير المدير الشركة بيد من حديد، ولا يتسامح مع أي تقصير».

«Директор тримає компанію у лабетах і не толерує жодного недбальства».

4. Також прикладом є «(شي) ايدي و رجلي»;

Дослівний переклад: «моя рука і моя нога»;

Український відповідник: «моя права рука»;

Значення ідіоми: це те, без чого я не можу обійтися, наприклад, вмілий помічник або хороше обладнання;

Приклад ідіоми у реченні:

«مساعدتي هو يدي ورجلي في هذا المشروع؛ بدونه لا أستطيع أن أتقدم».

«Мій помічник — це моя права рука в цьому проекті; без нього я не можу просуватися вперед» [65, с. 25].

5. Ідіоматичний вираз «أيد وحدها ما بتصفق» також може служити прикладом;

Дослівний переклад: «одна рука не аплодує»;

Український відповідник: «один у полі не воїн»;

Значення ідіоми: вживається для підкреслення необхідності співпраці або командної роботи, оскільки одна людина сама не може досягнути значних результатів;

Приклад ідіоми у реченні:

«مع أنك تعمل بجد، إلا أنك لا تستطيع إنجاز هذا المشروع وحدك، فكما يقول المثل: أيد وحدها ما يتصفق».

«Незважаючи на те, що ти працюєш старанно, ти не зможеш виконати цей проєкт самотійно, адже, як каже прислів'я, один у полі не воїн» [65, с. 16].

6. Також наприклад ідіома «يدي في النار»;

Дослівний переклад: «моя рука в вогні»;

Український відповідник: «ручатися головою»;

Значення ідіоми: використовується для вираження інтенсивної впевненості в чомусь або когось, часто в контексті глибокої віри в правдивість або надійність інформації чи особи;

Приклад ідіоми у реченні:

«أضع يدي في النار لأجله، فأنا واثق من نزاهته».

«Я готовий ручитися головою за нього, бо я впевнений у його чесності».

7. Давайте також розглянемо ідіому «إيدي على رأسك»;

Дослівний переклад: «моя рука на твоїй голові»;

Український відповідник: «дати чесне слово»;

Значення ідіоми: вживається, коли хтось благає когось сказати йому правду;

Приклад ідіоми у реченні:

«قال لابنه بجديّة: ايدي على رأسك ، أخبرني الحقيقة».

«Він серйозно сказав своєму сину: «Дай чесне слово, скажи мені правду» [65, с. 24].

8. Також прикладом є «أيدي على قلبي»;
Дослівний переклад: «моя рука на моєму серці»;
Український відповідник: «душа не на місці» або «серце не на місці»;
Значення ідіоми: вираз занепокоєння, тривожності або стурбованості,
особливо коли чекаєте або робите щось, не підозрюючи про результати;
Приклад ідіоми у реченні:
«وقفت بانتظار نتائج الاختبار، ايدي على قلبي من القلق».
«Я стояла, чекаючи результатів іспиту, з серцем не на місці» [65, с.
24].
9. Розглянемо ідіому «من ايد لأيد»;
Дослівний переклад: «з рук в руки»;
Український відповідник: «ходити по руках»;
Значення ідіоми: занадто багато людей використовують когось або
щось;
Приклад ідіоми у реченні:
«لكتاب تناقله العديد من الطلاب، من ايد لأيد، حتى بدا مهترئاً».
«Книгу ходила по руках багатьох студентів, через що вона зносилася»
[65, с. 7].
10. Наприклад, ідіома «أخذ بيده» також з соматичним компонентом «рука»;
Дослівний переклад: «подати руку»;
Український відповідник: «протягнути руку допомоги»;
Значення ідіоми: подати руку, забезпечити підтримку або допомогу;
Приклад ідіоми у реченні:
«عندما بدأ في مشروعه الجديد، أخذ معلمه بيده وقدم له النصائح اللازمة».
«Коли він почав свій новий проєкт, його наставник подав йому руку
допомоги і надав необхідні поради» [65, с. 10].

11. Також наведемо приклад «أصابع الأيد مو مثل بعضهن»;

Дослівний переклад: «пальці на руках не такі ж самі»;

Український відповідник: «усі ми різні»;

Значення ідіоми: вираз, який використовується для того, щоб сказати, що люди з однієї родини, племені, міста чи країни різні, тому не варто узагальнювати;

Приклад ідіоми у реченні:

«يظن الناس أن جميع سكان المدينة متشابهون، لكن أصابع الأيدٍ مو مثل بعضهم».

«Люди думають, що всі мешканці міста схожі, але всі ми різні» [65, с. 12].

12. Також можна розглянути такий ідіоматичний вираз «أيدٍ فاضبة = أيدٍ من وراء»;
«و أيدٍ من قدام»;

Дослівний переклад: «рука ззаду і рука попереду»;

Український відповідник: «з порожніми руками»;

Значення ідіоми: вживається для підкреслення відсутності ресурсів, засобів чи доходів у особи, ілюструючи її неспроможність забезпечити себе або впоратися з життєвими вимогами без зовнішньої допомоги;

Приклад ідіоми у реченні:

«عيب الواحد يزور أهله وهو رايح ايدٍ من وراء وايدٍ من قدام بعد غياب طويل».

«Комусь соромно після довгої відсутності відвідувати свою сім'ю, йдучи з порожніми руками» [65, с. 16].

13. Давайте розглянемо ідіому «أيدك وما تطول = بَلط البحر»;

Дослівний переклад: «ваша рука і те, до чого вона може дотягнутися» або «куди сягає рука»;

Український відповідник: «вище голови не стрибнеш»;

Значення ідіоми: використовується для підкреслення обмежень особи у досягненні чогось або впливу на ситуацію;

Приклад ідіоми у реченні:

«يحاول دائمًا أن يشتري أغلى السيارات، ولكن أيدك وما تطول، لا يمكنه تحمل التكاليف».

«Він завжди намагається купити найдорожчі автомобілі, але вище голови не стрибнеш, він не може собі це дозволити» [65, с. 16].

14. Давайте розглянемо ще один приклад ідіоми «أيديه طائلة»;

Дослівний переклад: «його (її) рука простягається»;

Український відповідник: «має великий вплив» або «має широкі зв'язки»;

Значення ідіоми: означає впливову людину з зв'язками;

Приклад ідіоми у реченні:

«كلما واجه مشكلة، كان يظهر كيف أيديه طائلة بحلها بسرعة».

«Кожного разу, коли він стикався з проблемою, він демонстрував, наскільки він має великий вплив, швидко вирішуючи її» [65, с. 17].

15. Цей ідіоматичний вираз «أيديه طويلة» також можна розглянути;

Дослівний переклад: «його (її) рука довга»;

Український відповідник: «довгі руки»;

Значення ідіоми: використовується для опису злодія або шахрая;

Приклад ідіоми у реченні:

«تجنب التعامل معه في المشاريع المالية؛ فليده أيديه طويلة».

«Уникайте співпраці з ним у фінансових проєктах; він (має довгі руки) шахрай» [65, с. 17].

16. Ідіома «أيديه ماسكة» («його рука щільно закрита») також служить

прикладом;

Дослівний переклад: «його рука щільно закрита»;

Український відповідник: нажаль, в українській мові немає точного еквіваленту цієї ідіоми, тому я застосувала описовий переклад — «скупий»;

Значення ідіоми: ввічливий спосіб сказати скупий, не гостинний і не щедрий;

Приклад ідіоми у реченні:

«على الرغم من ثروته الكبيرة، أيده ماسكة عندما يتعلق الأمر بالتبرعات».

«Незважаючи на його велике багатство, він скупий, коли мова йде про благодійність» [65, с. 17].

17. Наведемо такий приклад ідіоматичного виразу «أيده ملطخة بالدم»;

Дослівний переклад: «його рука в крові»;

Український відповідник: «його руки в крові»;

Значення ідіоми: використовується для опису вбивці або винної особи;

Приклад у реченні:

«بعد الجريمة، أصبح واضحًا للجميع أن أيديه ملطخة بالدم».

«Після злочину стало очевидно для всіх, що його руки в крові» [65, с.

17].

18. Наприклад, розглянемо ідіому «أيدي بزنارك»;

Дослівний переклад: «моя рука в твоєму поясі»;

Український відповідник: «я тримаюся за тебе»;

Значення ідіоми: використовується для вираження прохання про підтримку чи допомогу;

Приклад ідіоми у реченні:

«أطلب منكم، أيدي بزناركم، من فضلكم».

«Я вас прошу, я звертаюся до вас, будь ласка» [65, с. 17].

19. Давайте наведемо ще такий приклад ідіоми з соматичним компонентом

«рука» — «أيدي و أيدك»;

Дослівний переклад: «моя рука і твоя рука»;

Український відповідник: «рука об руку»;

Значення ідіоми: використовується для вираження тісної співпраці, підтримки або єдності між людьми;

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما نعمل معاً، أيدي وأيديك، نستطيع تحقيق أي شيء».

«Коли ми працюємо разом, рука об руку, ми можемо досягти будь-чого» [65, с. 17].

20. Наведемо такий приклад «أيديه و الضرب»;

Дослівний переклад: «його рука і побиття»;

Український відповідник: «тяжка рука»;

Значення ідіоми: використовується для опису жорстокої та суворої людини, яка любить битися; може використовуватися серйозно або у формі жарту;

Приклад ідіоми у реченні:

«لدى المدرب سمعة أن لديه أيده والضرب؛ يتعامل مع اللاعبين بصرامة».

«У тренера репутація тяжкої руки; він суворо ставиться до гравців» [65, с. 18].

21. Ідіома «الله يكسر ايديك» також може служити прикладом;

Дослівний переклад: «хай Аллах зламає вам руки»;

Український відповідник: «руки б тобі повідривало» або можна застосувати перекладацьку трансформацію згідно наших культурних особливостей «хай Бог зламає вам руки»;

Значення ідіоми: використовується для критики за якийсь вчинок особи;

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد أن رأوا الدمار الذي تسببوا فيه، قال لهم: الله يكسر ايديكم».

«Після того, як вони побачили руйнування, яке вони спричинили, він сказав їм: «Хай Бог зламає вам руки»» [65, с. 25].

22. Також пропоную розглянути приклад «أيديه خفيفة»;

Дослівний переклад: «його рука легка»;

Український відповідник: ідіома має аналогічний переклад — «легка рука»;

Значення ідіоми: талановита людина або грабіжник;

Приклад ідіоми у реченні:

«يبدو أن الطبيب ايده خفيفة، فقد أجرى الجراحة بسرعة ودقة».

«Лікар, здається, має легку руку, адже провів операцію швидко та точно» [65, с. 17].

Пропоную розглянути соматичний компонент «лице» в арабській мові виражається словом «وجه».

Слово «وجه» перш за все означає «лице» в буквальному сенсі. Це передня частина голови людини, що включає очі, ніс, рот, лоб, щоки та підборіддя. Воно є важливою частиною тіла, яка забезпечує можливість зору, нюху та спілкування, а також дозволяє виражати емоції за допомогою міміки.

У ширшому сенсі слово «лице» може означати зовнішній вигляд або образ, наприклад, у висловах «лице компанії» або «втратити обличчя».

Розглянемо декілька прикладів арабських ідіом з соматичним компонентом «وجه».

1. Наприклад, ідіома «أكل وجهي»;

Дослівний переклад: «їсти моє лице»;

Український еквівалент: «виносити мозок»;

Значення ідіоми: (він) страшенно наполеглива людина; коли ви отримуєте критику або звинувачення від людей;

Приклад ідіоми у реченні:

«أراد المدير أن أوافق على المشروع الجديد، فأكل وجهي بالإلحاح حتى وافقت».

«Директор хотів, щоб я погодився на новий проєкт, і настільки наполегливо вимагав, що виносив мені мозок, поки я не погодився» [65, с. 14].

2. Також прикладом є ідіоматичний вираз «أخذ وجه»;

Дослівний переклад: «взяти лице»;

Український еквівалент: «сісти на шию»;

Значення ідіоми: бути знайомим або занадто знайомим; використовується для опису соціальних відносин, коли людина дозволяє собі свободу дій неформально; мати негативне відчуття того, що хтось переступає твої «кордони»;

Приклад ідіоми у реченні:

«بدأ العامل يتأخر عن العمل بعد أن أخذ وجهه مع المدير الذي أبدى له بعض التساهل».

«Працівник почав запізнюватися на роботу після того, як сів на шию директору, який був до нього трохи поблажливим» [65, с. 17].

3. Ідіоматичний вираз також може служити прикладом «أشوف وجهك بخير»;

Дослівний переклад: «я (сподіваюсь) бачити твоє лице добре»;

Український еквівалент: «сподіваюся бачити тебе здоровим»;

Значення ідіоми: вживається як побажання доброго здоров'я та благополуччя людині;

Приклад ідіоми у реченні:

«أتمنى لك رحلة سعيدة، وأرجو أشوف وجهك بخير عند عودتك».

«Бажаю тобі щасливої подорожі, і сподіваюся побачити тебе здоровим після повернення» [65, с. 12].

4. Ідіоматичний вираз «بيض الله وجهك» також може слугувати прикладом;

Дослівний переклад: «нехай Аллах відбілить твоє лице»;

Український еквівалент: фраза «дякую» з відтінком «нехай Бог благословить тебе»;

Значення ідіоми: спосіб подякувати комусь або висловити вдячність за їхню доброту чи добру справу;

Приклад ідіоми у реченні:

«بيض الله وجهك على مساعدتك لي في هذا الوقت الصعب».

«Нехай Бог благословить тебе за твою допомогу мені в цей важкий час» [71].

Слово «أنف» перш за все означає «ніс» у буквальному сенсі. Це орган дихання та нюху, розташований на обличчі людини або морді тварини. Він важливий для сприйняття запахів і виконує захисну функцію для дихальної системи, фільтруючи повітря.

У ширшому сенсі слово «ніс» також може позначати передню частину чогось, наприклад, «ніс літака» або «ніс корабля». У різних фразеологічних виразах та ідіомах ніс часто символізує гордовитість, увагу або видимість.

Як я зазначала у другому розділі, ліванські носії арабської мови надали мені цінний матеріал щодо мого дослідження. Нижче наведені приклади з соматичним компонентом «ніс» були сформовані на основі їхнього

Розглянемо декілька прикладів арабських ідіом із соматичним компонентом «أنف» (ніс):

1. Наприклад, ідіома «أنفه في السماء»;

Дослівний переклад: «його ніс у небі»;

Український еквівалент: «задерти ніс»;

Значення ідіоми: бути гордовитим або зверхнім;

Приклад ідіоми у реченні:

«يُمشي دائماً وأنفه في السماء، كأنه لا يرى الآخرين».

«Він завжди ходить із задертим носом, ніби не бачить інших».

2. Ідіома «أنف طويل» також має однаковий сенс з попереднім прикладом;

Дослівний переклад: «довгий ніс»;

Український еквівалент: «довгий ніс» або «задерти ніс» (обидва варіанти є часто вживаними);

Значення ідіоми: бути зарозумілим або зверхнім;

Приклад у реченні:

«يتصرف وكأن أنفه طويل جداً بسبب النجاح الأخير في العمل».

«Він поводиться так, ніби у нього дуже довгий ніс через свій останній успіх на роботі».

3. Ідіоматичний вираз «أنفه في التراب» також може слугувати прикладом;

Дослівний переклад: «його ніс у бруді»;

Український еквівалент: «впасти в бруд обличчям»;

Значення ідіоми: бути приниженим або зганьбленим;

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد تلك الفضيحة، وجد أنفه في التراب ولم يعد لديه الجرأة لمواجهة الناس.»

«Після того скандалу він впав в бруд обличчям, і він більше не наважується зустрічатися з людьми.»

4. Розглянемо ідіому «تحت أنفه»;

Дослівний переклад: «під його носом»;

Український еквівалент: «прямо під носом»

Значення ідіоми: бути легко доступним або помітним, очевидним;

Приклад ідіоми у реченні:

«يبحث عن المفاتيح في كل مكان، لكنها كانت تحت أنفه طوال الوقت.»

«Він шукав ключі скрізь, але вони були весь цей час прямо під його носом.»

3.2. Соматичні поля ідіом із соматичним компонентом

У результаті аналізу фразеологічні одиниці можуть бути об'єднані в семантичні поля. Ідіоми із соматичним компонентом часто відображають культурні особливості та переконання, вбудовуючи у собі глибокі символічні або емоційні значення, які випливають зі способів, якими різні культури розглядають та інтерпретують різні частини тіла [20, с. 3].

Як було вказано у підрозділі 2.1, я організувала конференцію з громадянами Лівану, які надали цінний матеріал для мого дослідження. У цьому підрозділі також наводяться приклади, характерні для носіїв арабської мови.

Концепція використання соматичних компонентів в арабських ідіомах ілюструє глибокий зв'язок між мовним виразом і фізичними особливостями

людини, що простежується в численних ідіомах, де частини тіла використовуються для передачі **фізичного стану, емоцій та культури**.

Пропоную розглянути декілька прикладів ідіом, в яких прослідковується опис **фізичного стану**:

- 1) ідіома «جفت عروقه» дослівно перекладається як «його вени пересохли», українським відповідником є вираз «[як] вичавлена (видавлена) цитрина». Ця ідіома означає, що людина повністю виснажена фізично та/або морально внаслідок тривалої роботи, напруження або інших обставин. Вона передає стан фізичної втоми, коли сили та енергія майже вичерпалися.

Приклад ідіоми у реченні:

«كان يعمل لساعات طويلة حتى جفت عروقه».

«Він працював довгі години, поки відчув себе як вичавлена цитрина».

- 2) ще одним прикладом з соматичним компонентом є ідіоматичний вираз «عرق جبينه», що дослівно перекладається як «піт з чола», українським еквівалентом є вислів «працювати в поті лица». Цей вираз означає, старанну, важку працю, яка вимагає великих фізичних або розумових зусиль. Її використовують, щоб описати людину, яка працює старанно, вкладаючи багато часу та зусиль у свою роботу, зазвичай для досягнення певної мети або заробітку.

Приклад ідіоми у реченні:

«عمل في الحقل من عرق جبينه طوال اليوم».

«Він працював у полі в поті лица весь день».

- 3) ідіома «جرى دمه بارداً», що буквально означає «його кров потекла холодно» також може служити прикладом, який виражає фізичний стан людини. Українським відповідником є вислів «[бути] холоднокривним», що означає залишатися спокійним у складній ситуації.

Приклад ідіоми у реченні:

«جرى دمه باردًا عندما سمع صوت الانفجار، فقام بإخلاء المبنى بهدوء».

«Він залишився холоднокривним, коли почув вибух, і спокійно евакуював будівлю».

Також важливим аспектом є **емоційний стан**. На основі проведеної мною конференції з носіями арабської мови цей компонент є одним із найважливіших та найпоширеніших. Пропоную розглянути декілька прикладів:

- 1) ідіома «راسي انفجر» має ознаки емоційного стану і буквально перекладається як «моя голова вибухнула». Українським відповідником є вираз «голова тріщить». Цей вираз описує сильний емоційний стан роздратування, стресу або перенапруги, коли людина відчуває себе так, ніби не може більше витримати навантаження. Приклад ідіоми у реченні:

«بعد ساعات طويلة من العمل، شعرت أن راسي انفجر».

«Після довгих годин роботи я відчув, що моя голова тріщить».

- 2) розглянемо інший приклад — «انقطع قلبي», який я виділила англо-арабського словника ідіом. Дослівний переклад цієї ідіоми — «моє серце зупинилося». В українській мові цей переклад також застосовний, але альтернативним варіантом є вислів «серце завмерло», який використовується для опису сильного емоційного шоку або страху.

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما سمع الأخبار المفاجئة، انقطع قلبي».

«Коли він почув цю несподівану новину, моє серце завмерло» [65, с. 16].

- 3) також прикладом може служити ідіома «قلبي يكاد يقفز من صدري», яка дослівно переклається «моє серце майже вискакує з грудей», причому цей переклад актуальний і в українській мові. По-перше, ця ідіома має два соматичних компоненти «قلبي» та «صدري». По-друге, цей приклад

виражає емоційний стан людини, яка здивована або відчуває надзвичайне збудження або страх.

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما رأيت الأفعى، قلبي يكاد يقفز من صدري من شدة الخوف».

«Коли я побачив змію, моє серце мало не вискочило з грудей від страху».

- 4) прикладом може бути ідіоматичний вираз «أثقل من الهمّ على القلب», взятий з англо-арабського словника ідіом, який перекладається як «важче від тривоги на серці». В українській мові його еквівалентом є вислів «камінь на душі». Ця ідіома має значення опису нудного та дратівного стану.

Приклад ідіоми у реченні:

«بعد الخبر السيء، شعرت بأن شيئاً أثقل من الهمّ على قلبي».

«Після поганої новини я відчув, що на душі камінь» [65, с. 19].

- 5) арабські носії вважають, що ідіоматичний вираз «يغلي دمه» має емоційно виражений характер. Його дослівний переклад — «його кров кипить», і ця ідіома також існує в українській мові. Цей вираз використовується для опису сильної злості або роздратування.

Приклад ідіоми у реченні:

«عندما علم بالخيانة، يغلي دمه من الغضب».

«Коли він дізнався про зраду, його кров кипіла від злості».

Культурна специфіка є важливою складовою арабських ідіом з соматичним компонентом, яка характеризує їх культурні особливості.

Наведемо декілька прикладів:

- 1) ідіоматичний вираз «عين غامقة» часто використовується для позначення привабливості та символізує вишуканість та красу в арабській культурі. Цей вислів дослівно перекладається як «глибоке око». Нажаль в українській мові немає конкретного еквівалента, але я здійснила перекладацьку трансформацію — «виразні очі».

Приклад ідіоми у реченні:

«لفتت عيناها الغامقة الانتباه في الغرفة المضاءة بشكل خافت».

«Її виразні очі привертали увагу у слабо освітленій кімнаті».

- 2) також прикладом може бути ідіома — «بياض الوجه», яка буквально означає «біле обличчя». Ця ідіома асоціюється з чесністю та порядністю. В арабських країнах білий колір обличчя часто пов'язують з чистотою та добродією. В українській мові немає точного відповідника, але цю ідіому можна перекласти як «чисте сумління» або «світла голова».

Приклад ідіоми у реченні:

«هو معروف ببياض وجهه بين الناس».

«Він відомий своїм чистим сумлінням серед людей».

- 3) розглянемо ще один приклад «قلب أسود». Цей вираз буквально перекладається як «чорне серце», а українським еквівалентом виступає ідіома «чорна душа», і використовується для опису когось із злими намірами або хто діє з жорстокістю. В арабській культурі чорний колір часто асоціюється з негативом або злом.

Приклад ідіоми у реченні:

«لا تثق به، فليده قلب أسود».

«Не довіряй йому, у нього чорна душа».

- 4) ідіома «رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ», яка перекладається як «голова мудрості — страх перед Аллахом» також може виступати прикладом. В українській мові, на жаль, немає певного відповідника, тому я зробила свій власний переклад, використовуючи перекладацьку трансформацію, відносно наших культурних особливостей — «голова мудрості — страх перед Богом». Цей переклад є більш вдалим згідно з українською культурною специфікою. Значення цієї ідіоми полягає в тому, що основа мудрості

полягає у благоговінні перед Богом, використовуючи «голову» як символ основи або початку.

Приклад ідіоми у реченні:

«ينصح الأب ابنه دائماً بأن رأس الحكمة مخافة الله».

«Під час п'ятничної проповіді імам підкреслив, що голова мудрості — це страх перед Богом, і це те, що має панувати в серцях віруючих людей».

Ці приклади ілюструють, як арабські ідіоматичні вирази з соматичним компонентом передають фізичні та емоційні стани, а також культурні особливості арабського світу. Вони також показують, як важливо розуміти контекст при перекладі таких виразів на інші мови.

Висновки до третього розділу

Ідіоматичні вирази мають різноманітні критерії класифікації, які дозволяють дослідникам систематизувати їх на основі семантичних, структурних та функціональних аспектів. Зазвичай, дослідники поділяють ідіоми на основі семантичних і структурних характеристик, зокрема розглядаючи їхні частини мови, синтаксичні конструкції та значення. У цьому розділі ми зосередилися на семантичному аспекті арабських ідіом із соматичними компонентами, що мають глибокі метафоричні значення та культурне коріння.

Соматизми відіграють важливу роль у структурі арабських ідіом, застосовуючи назви частин тіла, щоб надавати висловлюванням образне значення. Соматичні компоненти, такі як: голова, шия, плечі, серце, очі та пальці, є найбільш вживаними в арабських ідіомах. Кожен із цих компонентів несе символічне значення, що відображає культурні особливості арабського світу.

Соматичні компоненти в арабських ідіомах відображають глибокий зв'язок між мовним виразом і тілесними особливостями людини, передаючи різноманітні аспекти фізичного стану, емоцій та культури. Ці фразеологізми, як частина однієї з найстаріших верств фразеологічної системи, додають мові виразності та відображають спосіб мислення арабського суспільства. Аналіз зібраних даних із резидентами Лівану дозволив визначити найцікавіші аспекти класифікації та використання арабських ідіом із соматичними компонентами, які відображають культурні цінності та інтерпретації через символічні й метафоричні значення частин тіла.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було розглянуто значний пласт мовної та культурної спадщини – арабські ідіоми з соматичним компонентом. Через ретельне вивчення структурно-семантичних особливостей таких ідіом, це дослідження важливе для розуміння арабської ідіоматики та її культурних нюансів.

Ідіоми виступають як складні мовні знаки, що відображають історичні, культурні та філософські контексти. Значення ідіом не може бути витлумачене через аналіз окремих компонентів, що підтверджує їх унікальність та фразеологічну фіксованість.

Аналіз історичних праць з арабських прислів'їв та ідіом показує, що значна увага до цього аспекту мовознавства почала приділятися ще в період ісламської цивілізації, коли багато філологів і лексикографів, таких як Ібн ан-Надім, систематизували та досліджували ці мовні явища. Протягом століть різні мусульманські вчені, зокрема Аль-Майдані та Аль-Замахшарі, створювали детальні збірники прислів'їв та ідіом, коментуючи й аналізуючи їх значення та контекст використання, що збереглося до наших днів і стало важливим джерелом для подальших досліджень. Книги, такі як «Кітаб аль-мустагса» та «Маджмау аль-амсаль», демонструють високий рівень систематизації та глибини аналізу, і підкреслюють значний внесок арабських вчених у розвиток мовознавства. Вивчення праць середньовічних вчених показує, що вони активно досліджували і зберігали спадщину давніх арабських прислів'їв та ідіом, розширюючи розуміння культурного та мовного контексту цих виразів.

Фразеологія як наука продовжує свій розвиток, привертає увагу великої кількості дослідників, які розкривають нові проблематики та переосмислюють вже відомі. Попри розмаїтість підходів до визначення ключових одиниць та фразеології в цілому, ця дисципліна відокремилася від інших галузей мовознавства і набула статусу самостійної наукової дисципліни.

Дослідники по-різному трактують поняття «ідіоми», але ми можемо сформулювати це поняття як — стійкі вирази або фрази, які несуть в собі унікальне, часто метафоричне значення, яке не відповідає прямим значенням складових їх слів.

Формування фразеологічних одиниць в арабській мові відбувається за допомогою фразеологічних механізмів, що дозволяє виділити лексико-фразеологічні та власне фразеологічні ідіоми, кожна з яких має свої функціональні та семантичні особливості. Лексико-фразеологічні ідіоми зазвичай мають конкретне значення та можуть розглядатися як окремі лексичні одиниці, тоді як власне фразеологічні ідіоми виступають як стилістичні знаменники та синонімічні відповідники до окремих слів. Стійкі фразеологічні формули виконують технічну функцію у мові, забезпечуючи структурну стабільність та полегшуючи комунікацію в різних контекстах.

Таким чином, в рамках теоретичного аспекту роботи було систематизовано та розширено теоретичні засади вивчення арабських ідіом із соматичними компонентами, виокремлюючи їх із загального масиву фразеологічних одиниць. За допомогою визначення класифікаційних параметрів для ідіом нам вдалося виокремити їх морфологічні, лексичні та синтаксичні особливості, а також укласти основу для подальших досліджень у цій галузі.

Ідіоми з соматичним компонентом в арабській мові відображають їхню структурну фіксованість і незмінність складу. Ці характеристики відрізняють ідіоми від більш гнучких мовних конструкцій, підкреслюючи їхнє унікальне значення в комунікативному процесі. Попри свою структурну стійкість, ідіоми демонструють певну адаптацію до змінюваних контекстів, що включає заміну компонентів для збереження актуальності виразів.

У ході дослідження було виокремлено основні структурні моделі арабських ідіом з соматичним компонентом, серед яких найбільш поширеними виявилися поєднання іменника з прикметником та поєднання

дієслова з іменником. Цей поділ дозволив визначити типові схеми утворення ідіом та їхнє функціонування в мові.

У систематизації фразеологічних одиниць виділяють три основні види: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення, кожен з яких має свої характерні особливості. Фразеологічні зрощення є семантично неподільними висловами, загальне значення яких не впливає зі значень компонентів, що підкреслює їхню цілісність та нерозкладність. Фразеологічні єдності також є семантично неподільними, проте їхнє загальне значення певною мірою пов'язане з розумінням слів-компонентів, що створює єдиний семантичний зміст вислову. Фразеологічні сполучення відрізняються від попередніх видів відсутністю ідіоматичності, тобто вони зберігають свій сенс лише за умови збереження усіх компонентів без зміни їхнього прямого значення.

У третьому розділі було зосереджено увагу на семантичному аспекті арабських ідіом із соматичним компонентом, та які мають глибоке метафоричне значення. Ідіоматичні вирази із соматичним компонентом часто містять глибокі символічні або емоційні значення, які відображають культурні особливості та переконання. Конференція з громадянами Лівану надала цінний матеріал для цього дослідження, підтверджуючи значення соматичних компонентів у арабських ідіомах та їхню важливість для передачі фізичного стану, емоцій і культурних аспектів. Соматизми переважно використовуються для надання висловлюванням образного значення.

При перекладі арабських ідіом з соматичним компонентом можна стикнутися з певними проблемами. Деякі ідіоматичні вирази мають однаковий дослівний переклад на українську мову, але ці випадки виникають набагато рідше ніж застосування перекладацьких трансформацій. Ампліфікація та адаптація можуть бути необхідними для досягнення зрозумілого та точного перекладу арабських ідіом із соматичним компонентом на українську мову.

Це дослідження підкреслює важливість адекватного перекладу цих ідіом, що вимагає глибокого розуміння їхньої структурної та семантичної

основи, а також врахування культурної специфіки, щоб зберегти їх унікальне метафоричне значення в українській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абу Фейд Аль-Садусі. Кітаб Аль-Амсаль. Бейрут, 2007. 211 с.
2. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія: навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів. Харків : Вища школа, 1983. С. 131-136.
3. Азарова Л. С., Горчинська Л. В., Пустовіт Т. М. Особливості вивчення фразеологізмів у викладанні української мови як іноземної. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. Херсон, 2019. Т. 30., №4. С. 1-5.
4. Аль-Аббасі Х. М. Семантичні зміни арабізмів азербайджанською мовою. Баку, 2003. 203 с.
5. Аль-Устез Ахмед Амін. Кітаб фахрі Аль-Іслам. Аль-Кагіра, 1975. 198 с.
6. Аль-Шейх Ібрагім Аль-Ахдаб. Аль-Лаалі фі назм меджма Аль-Амсал. Аль-Кагіра, 1997. 345 с.
7. Андрейченко І. О. Фразеологізми з соматичним компонентом у текстах політичних дискусій, 2004. С. 7-11. URL: <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/6761/01-Andreychenko.pdf?sequence=1>.
8. Арабсько-український словник: всеохоплюючий розгорнутий алфавітний словник / упоряд. Алі Субх, Юрій Кочержинський; за заг. ред. Субха М. А., Хоміцької О. Г. Київ : Талком, 2019. 787 с.
9. Архангельська А. М. Ономасіологічний аспект семантики фразеологічних одиниць з анатомічними компонентами в українській мові. Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2008. С. 138.
10. Баран Я. А., Зимомря М. І. Теоретичні основи фразеології: навч. посіб. Ужгород : Ужгородський державний університет, 1999. С. 5-9.
11. Бекіров Р. О. Дієслівні ідіоми сучасної арабської мови. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації», 2013. Т. 26 (65), №2. С. 46-49.

12. Білоноженко В. К., Гнатюк І. С. Функціонування і лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наукова думка, 1989. 145 с.
13. Білоус Ю. В. Культурна та когнітивно-комунікативна сутність соматизмів у сучасній німецькій мові. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Херсон : ХДУ, 2013. С. 89–94.
14. Богуцький В. М. Соматична лексика як засіб просторової номінації в українській, англійській та іспанській мовах. Київ : Studia linguistica, 2009. С. 61-67.
15. Брагінець Н. В. Концепти душа і серце в національно-мовних картинах світу : на прикладі української, російської та англійської мов. Наукові записки НаУКМА : Філологічні науки, 2004. Т. 34. С. 21-25.
16. Важеніна О. Г. Фразеологізми з соматичним компонентом: семантичний та етнокультурологічний аспекти. Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Донецьк : Східний видавничий дім, 2010. С. 23–33.
17. Вакк Ф. Фразеологізми-соматизми в естонській мові. Таллінн : Валгус, 1968. 145 с.
18. Гадзало А. М. Національно-культурна специфіка фразеологізмів з компонентом «голова» в українській, польській та англійських мовах. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 173-174.
19. Денисенко І. Особливості соматичних фразеологізмів: концепт «hand» в англійській та українських мовах. Білоцерківський національний аграрний університет, 2014. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7705/1/Denysenko.pdf>.
20. Денисюк В. В. Соматизми як компонент фразеологічних одиниць в українській мові XVI–XVII ст. (на прикладі номена око). Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології», 2006. № 559. С. 187-191.

21. Джарідату Аль-Аграм. Аль-Кагіра, 1982. 289 с.
22. Джирджи Зейдан. Кітаб-аль-адаб ва аль-лугаті аль-арабіййаті. Бейрут, 1973. 128 с.
23. Доктор Абу Меджид Абідін. Аль-Амсал фі Аль-Наср Аль-Арабіййаті. Аль-Кагіра, 2003. 345 с.
24. Ібн Алі Аль-Асбаї Аль-Мисрі. Тахрір аль-Тахбір. Бейрут, 1971. 356 с.
25. Ібн Аль-Надім. Аль-Фіхріст. Аль-Кагіра, 1992. 32 с.
26. Ідіоми в арабській літературній мові: структура та класифікація. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4260/%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20.pdf?sequence=1>.
27. Ідіоми в арабській мові. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4238/%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20_%20%20%20%20.pdf?sequence=1.
28. Клименко Н. Ф. Образний обшир фразеологізмів з компонентом голова в українській мовній картині світу. Київ : Вид-во КНУ (Studia Linguistica), 2011. Т. 1. С. 9-23.
29. Миронова Л.А. Порівняльна характеристика фразеологізмів із компонентом ніс в українській та іспанській мовах: семантична мотивація. Збірник «Записки з загальної лінгвістики», 2005. № 6. С. 163 – 170. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7e313718-a729-4eb0-9ac6-47d61fb58b67/content>.
30. Мицан Д. М. Фразеологізми з компонентом ребро у польській та українській. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна, 2014. С. 287-288.
31. Морозова В. С. Структурно-семантична характеристика фразеології сучасної арабської літературної мови: автореферат дис. канд. філол. наук. Москва : Державний університет ім. М. В. Ломоносова, Інститут країн Азії та Африки, 1985. 27 с.

- 32.Патен І. М. Соматичний компонент у складі фразеологічних одиниць із значенням переміщення (на матеріалі української, польської та англійської мов). Проблеми гуманітарних наук. Серія : Філологія, 2015. С. 88–96.
- 33.Приходько І. М. Соматичні найменування в історії лексичної системи української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. Запорізький національний університет, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Запоріжжя. Харків, 2020 рік. 196 с.
- 34.Романюк В. М. Лінгвістична експлікація соматичної лексики. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Філологічні науки, 2014. С. 13-20.
- 35.Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). Київ; Черкаси : Брама, 2004. 276 с.
- 36.Сівков І. В. Соматизми в різносистемних мовах: семантико-дериваційний, номінаційний та етимологічний аспекти (на матеріалі арабської мови, мови іврит, англійської, української та російської мов). Київ : Східний світ, 2013. №2-3. С. 119-125.
- 37.Сівков І. В. Соматизми кістка та кров в арабській та українській мовах: етимологічно-дериваційний аналіз, структурне дослідження семантичних полів. Київ : Сходознавство, 2014. №67. С. 79–90.
- 38.Скоробагатько Н. О. Концептуалізація фразеологічного соматичного коду в східнослов'янських і східноєвропейських говірках: автореф. дис. канд. філол. наук. Луган. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ, 2009. 20 с.
- 39.Скрипник І. Ю. Соматичні фразеологічні одиниці із значенням інтерперсональних відносин: структурно-семантичні та функціональні характеристики: автореф. дис. канд. філол. наук. Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2009. 20 с.
- 40.Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ : Наукова думка, 1973. 278 с.

- 41.Словник фразеологізмів української мови / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. фонд; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін.; відп. ред. В. О. Винник]. Київ : Наук. думка, 2003. 786 с.
- 42.Сучасний українсько-арабський словник. Упорядники Алі Субх та Юрій Кочержинський. Київ : Дуліби, 2018. 191 с.
- 43.Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ : Радянська школа, 1988. 278 с.
- 44.Ужченко, В. Д. Фразеологія сучасної української мови: посібник; М-во освіти і науки України, Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ : Альма-матер, 2005. 399 с.
- 45.Ушаков В. Д. Невільні словосполучення у сучасній літературній арабській мові: автореф. дис. канд. філол. наук. Москва : Міжнародні відносини, 1964. С. 19.
- 46.Ушаков В. Д. Фразеологія Корану. Москва : Видавнича фірма «Східна література», 1996. 204 с.
- 47.Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін.]. Київ : Наук. думка, 1993. С. 529-980.
- 48.Яблочнікова В. Ідіоматичні вирази англійської мови та особливості їх перекладу. Південний архів. Філологічні науки, 2017. С. 218-220.
- 49.Abdou A. Arabic Idioms: A corpus-based study. London : Routledge , 2012. P. 165.
- 50.Areej Al-Humsi. A Dictionary of English Idioms and Their Arabic Counterparts. King Saud University, 2011. P. 20. URL: https://www.academia.edu/33353327/A_Dictionary_of_English_Idioms_and_Their_Arabic_Counterparts.
- 51.Badawi E., Carter M. G., Gully A. Modern written Arabic: A comprehensive grammar. London : Routledge, 2004. 872 p.

52. Beeston A. F. L. *Arabic Historical Phraseology : Supplement to Written Arabic. An Approach to the Basic Structures.* Cambridge : Cambridge University Press, 1969. 156 p.
53. Cacciari C., Tabossi P. The comprehension of idioms. *Journal of Memory and Language*, 1988. P. 491-538.
54. Cowie A. *Phraseology: Theory, Analysis and Applications.* Oxford : Clarendon Press, 1998. P. 227.
55. Cowie A. *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English.* Oxford : Oxford University Press, 1985. P. 257.
56. Dąbrowska A. *A Syntactic Study of Idioms.* UK : Cambridge Scholars Publishing, 2018. 319 p.
57. Ekesson J. *Arabic Proverbs and Wise Sayings.* Lund : Pallas Athena, 2011. P. 229.
58. Fernando C. *Idioms and idiomaticity.* Oxford : Oxford University Press, 1996. P. 256.
59. Fraser B. *Idioms Within a Transformational Grammar.* *Foundations of Language.* Boston : Springer, 1970. Vol. 6, No 1. P. 22-42.
60. Gibbs R. W. *Why Idioms Are Not Dead Metaphors.* *Idioms: Processing, Structure and Interpretation.* New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 1993. P. 57-77.
61. Glucksberg S. *Idiom Meanings and Allusional Content.* *Idioms: Processing, Structure and Interpretation.* New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 1993. P. 3-26.
62. Glucksberg S. *Understanding Figurative Language: From Metaphor to Idioms.* Oxford : Oxford University Press, 2001. 132 p.
63. Kavka S. *A Book on Idiomaticity.* Žilina : University of Žilina, 2003. 150 p.
64. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By.* Chicago and London : The University of Chicago Press, 1980. 241 p.
65. Maxos H. *The Arabic Idioms.* Damascus, 1995-2003. 27 p.

66. Nunberg G., Sag I. A., Wasow T. Idioms. Cambridge University Press (Language), 1994. Vol. 70, No 3. P. 491-538.
67. Owens J. The lexical nature of idioms. University of Bayreuth. Germany : Elsevier Ltd, 2016. P. 49-69.
68. Riehemann S. Z. A constructional approach to idioms and word formation. Thesis, Dissertation. Stanford : Stanford University, 2001. 317 p. URL: <https://mally.stanford.edu/~sr/sr-diss.pdf>.
69. Serval S. P. A cognitive approach to the role of body parts in the conceptualization of emotion metaphors. Madrid : Uned, 2001. № 17. P. 245-260.
70. Vinogradov V. V. Russian language (Grammatical doctrine of the word). Moscow : Higher school, 1972. P. 26-28.
71. What are some common Arabic idioms and how would you explain them in English? URL: <https://www.quora.com/What-are-some-common-Arabic-idioms-and-how-would-you-explain-them-in-English>.
72. White J. G. Cambridge International Dictionary of Idioms (Cambridge Idioms Dictionary). Cambridge University Press, 1998. 608 p.
73. محمد خالد الفجر , معاجم التعابير الاصطلاحية , ميلادي - 1433/4/28 هجري 22/3/2012 URL: https://www.alukah.net/literature_language/0/39548/.